

Лезги Газет

Жуwan Ватан, ватанэгълияр,
дидед чал хуъх!

1920-йисалай акъатзава

N 27 (11036) хемис 7-илюль, 2022-йис WWW.LEZGIGAZET.RU

Къимет “Дагпечатдин” киоскрай - 16 манат

Сергъятар гегъеншарзана

Хийир ЭМИРОВ

4-иулдиз, къецерапата арадал атанвай гълаларни фикирда къуна, Дагъустан Республикадин экономика пайгарвиледи вилик тухун таъминарунин гъакъиндай Оперативный штабдин заседание къилем фена. Ам РД-дин Кыил Сергей Меликова тухвана. Идакай “Лезги газетдиз” РД-дин Кыилин пресс-къулгъуди хабар гана.

Мярекатдал умуми веревирдер ийидалди вилик Сергей Меликова республикадиз Сад хъянвай Арабрин Эмираторин Россиядай авай посольстводин делегация къвезвайдакай хабар гана. “Дагъустанда акъудздавай ва гъасилздавай сүрсөтдиз ва чашъ галаз амадагвилин алакъаяр хънзиз къецерапатан улквейри еке итих ийизва”, - къейдана С.Меликова. Ада рикъел хканна хъы, Дагъустанди Ирандихъ ва Белоруссиядихъ галазни бязи икъраар күлгүннава.

РД-дин Гъукуматдин Председатель Абдулмуслим Абдулмуслимова Дагъларин улкведин векилар Беларусь Республикадин финикай съльбетна. Меслят хънвайвал, Дагъустанда Минскдин тракторар акъуддай заводди техника ремонтдай центр, цепь алай гъвчэй тракторар акъуддай цех эцигда. Дагъустанди Белоруссиядиз хуърун майиштдин сүрсөт, сар ва маса сүрсөт рекье твада. Гъакъини Белоруссияди чи республикадин образованин ва здравоохраненин идарайр не-къедин сүрсөтдадли таъминарда.

РФ-дин Федерациин Советдин спикер Валентина Матвиенкодин ишириквални аваз Минскуда къилем фейи форумдал Россиядини Белоруссиядин хейлин регионри, гъа гъисабдай яз Белоруссиядини Дагъустанди, санал къвалахунин, амадагвилин сергъятар гегъеншарзунин Пландал къулар чуугунва.

Дагъустанда экономика пайгардик кутунин ва вилик тухунин мумкинвилер Валентина Матвиенкоди, Дагъустандиз атайла, чирда. Идан гъакъиндайни РД-дин Кыил Сергей Меликова хабар гана. Малум хъайивал, Россиядин Федерациядин Федеральный Собранидин Федерациин Советдин Председатель “Дагъустан Республика яшайишдинни экономикадин рекъяй вилик тухуниз государстводин патай къумек гунин гъакъиндай” къарап умурдиз кечирмишдавай гъалдихъ галаз таниш жеда. Рикъел хин хъы, и къарап 2021-йисан мартдиз, Федерациин Советда Дагъустандин Ийкъар къилем фейила, къабулайди тир.

Заседанидал республикадин регъберди РД-дин Гъукуматдал умуми образованин идарайр цийи къелдай ийисаз гъазур хъунин тъял, иллаки капитальный ремонт къилем тухуздавай школаяр ахтармийшун тапшурмишна.

Республикадин здравоохраненин идарайр кутугай гъалдиз гъуникай ихтилат фейила, региондин Кыили здравоохраненин министерстводал Тлярато райондин больницацдин садакай масадак акатдай азаррин отделение ремонтздавай ва Избербашдин больницацдин дарамат эцигздавай гъаларал гъучивал авун тапшурмишна.

Сергей Меликован нубатдин тапшургы Донбассдай Избербашдиз катна атанвай хизандиз къумек гунихъ галаз алакъалуди тир. Къуд касдикай ибарат хизан (ди-буба бишлубур, рушан 7 иис я, бадени - пенсионер), малум тир вакъиаяр себеб яз, Донецкдай катуниз мажбур хъана. Къе абур Дагъустанди ава. Гъавиляй хизандиз вири жуъредин къумекарни гана къланда.

Экономикада авай гъаларикай ва ам пайгарди авун патал къабулздавай серенжемрикай Оперативный штабдал РД-дин Гъукуматдин Председателдин Сад лагъай заместитель Руслан Алиева съльбетна.

“Чна сифте нубатда къвалахдай чкяяр ва инсанрин дуллухар хъун патал алакъадай вири крат авуна. Экономикадин кар алай хилериз къумек гун патал хейлин се-ренжемар къабулна. Пенсионер, гзаф аялар авай хизанар ва къеве авай агъалиярни рикъелай алуднай”, - лагъана Р.Алиева.

Заседанидал иширикчийри республикадин школайра капитальный ремонт къилем физвай гъални веревирдна. РД-дин образованин идимдин министрдин сад лагъай заместитель Мегъамед Абидова хабар гайивал, 1-иулдадли муниципалитеттив ремонтдиз талукъ финансар (827,4 миллион манат) агақарнава.

“199 объектдикай 80 школа ремонт авунин къвалахар писбур туш. Аири 50-90 процентдин къвалахар тамамарнава. 118 дараматда ремонт авунин къвалахар графикидай гъульъуна ама. Аири ремонт авун бажагъат 15-августдадли къягъиз жеда”, - къейдана М.Абидова.

Заседанидал гъакъин къведай ийисар патал заявякай гъазурунин месэләни веревирдна. Икъл, РФ-дин просвещенин министерстводал Тлярато райондин бюджетдин гъисабдай (софинансирование) образованин идарайр ремонт авуниз талукъ заявякай 15-иулдилай 5-августдадли къабулздава.

- Проектриз талукъ документар, гъалатир изхтисарлар, ерилудаказ гъазурна къланда, - лагъана М.Абидова. - Проектар алай аямдин дизайнеррин къвалахар, школьникриз къелдай къуайвилер фикирда къуна түккүрнан къланда.

РД-дин Гъукуматдин Председатель А.Абдулмуслимова жавабдар министерствойрал, мунисипалитеттихъ галаз санал, школаяр капитальнадаказ ремонт авуниз талукъ проектдин документар еридивди гъазурунади гъучивал авун таъминарнува, чкайрал фена, ремонт къилем физвай гъал ахтармийшун тапшурмишна.

Жегъил алимар патал

Дагъустандин Кыил Сергей Меликова жегъил алимар патал маҳсус стипендия тайинарнава. Идакай “Лезги газетдиз” РД-дин Кыилин пресс-къулгъуди хабар гана.

И месэладиз талукъ Указда къейднавайвал, илим ва технологияр вилик финик лайихлу пай кутунай гъар ийисуз жегъил алимар патал 100 агъзур манатдин къадарда аваз 34 стипендия чара ийида. Пулдин такъатар республикадин бюджетдай къачудайвал я.

Стипендия гудай алимар илимдин ахтармийшунрин проектриз талукъ конкурс къилем тухуналди хъядя. Стипендия къаучун патал тайинарнавай къилин шартларик яшар ва илимдин дережа акатзава. Икъл, чин яшар 35 ийсалай виниз тушир илимприн докторривай ва илимдиннин высший образованыйн идарайра илимдин дережа авачиз къвалахздавай, чин яшар 30 ийсалай виниз тушир пешкаривай иширикиз жеда.

Конкурсдин вири шартларихъ галаз гегъеншдиз РД-дин Кыилин сайтда таниш жедай мумкинвал ава.

Нумрадай къела:

ЮБИЛЕЙ

Рекъемрин шагъ

Чаз Эзеддин Бабаевич математикадин, рекъемрин илимда къарабас къара-гъэрзавай къегъзлай лежбер хъиз я. Э.Велиевээз чна гъуреметдиевди “Рекъемрин, математикадин шагъ” гъааийда пузъузвойди туш. Ада вич патал къилин шабагъ чидайбурун, тарсар гайбурун патай авай гъуремет, абур виниз тир дережайрив ага-къун яз гъисабзава.

► 3

ИРС

Парам ктаб

Къейд ийиз къланава, публицистди милли газетдин тарихдин рехъ илимдин дережаяр ва асуул истемишунар вилив хвена къхъенва. Ктабда лап гзаф чешмейрикай (абур макъалайра къалурнава), жуъреба-жуъре авторрин фикиррикайни къиметрикай, тарихдин документрикай менфят къаучунва, делилар кардик кутунва.

► 4

УМУР

Давам жезвай садакъа

Гзаф лезги хуърера инсан разгъметдиз фейи пуд лагъай юкъуз мукъва-къилийри, хуърун жемят къватлна, абуруз, меҳъерик хъиз, гъар са наз-нямет алай суфраир ахъязава. Бязибуру къейидан сурхъ виш агъзурдалай виниз къимет авай мармардин къвавер акалзава. Им, зи фикирдалди, исраф я.

► 6

ИНСАН ВА ТЕРБИЯ

“Четин” ялрихъ галаз къвалах

Садрани ва са дуьшувшдани куяялдин хусуси алем чурмир, вучиз лагъайтла, и кардихъ ам патал важибу метлеб ава. Хусуси алем чуруналди, къуне жавандин патай квезд авай ихтибарвал гъамишалугъяз квадарун мумкин я. Адахъ галаз векъи-вилизи рехъ гумир. Жавандихъ галаз гъараир ийиз рахунти тербиядин къвалахдиз анжак патахъай таъсирда ва гъуъжетдин гъалар арадал гъида.

► 8

ХАБАРАР

Къвалахай аватна

Гъайиф хъи, Дагъустанда Каспий гъульени гъар ийисуз цуудралди инсанар батмиши жезва. РД-дин МЧС-дин делилралди, ци республикадин пляжал 7 кас батмиши хъана. 28-июндиз Махачкъалада “Березка” пляждин мулкарал 14 ва 15 ийисар хъанеяр рушни гада гъулье батмиши хъана. Гада-дин мейит гилани жагъанва.

► 12

ДИН

Къурбанд сувар

Туклунин къайда: шаршатда къалурнавайвал, къибледихъ элкъурна, дуъя къелна, ният авуна, къурбанд ийида. Ахла пайды: пудай са пай жуваз (къвализ) тада, амайди садакъа яз гуда. Къурбанд гъайван туклурдалай къулхъ кикер ва члар амтудай ихтияр ава.

► 15

Дагъустани ОАЭ икърар хънва

Чи мухбир

Дагъустандин Къил Сергей Меликов Арабрин Садхънвай Эмирятрин (ОАЭ) Россияда авай посол Могъаммад Агъмад Султан Есса Аль Джаберахъ галаз гуруьшиш хъана.

Терефар ОАЭ-дин делегация региондиз атунина инвеститорин умуми проектириз килигунин гъакъндай икърар хъана.

“Санал квалахунин жигъетдай авай мумкинвилерикай ва векилханадин делегация

пландин бинедаллаз Дагъустандиз мугъман хъунин месэладикай тамамдаказ рахана. Умуд кутунвайвал, чи саналди тир, гъа жергейдай яз инвеститорин, яшайишдин ва культурадин хилерай проектар неинчи чи республика, гъакъни къве улькве патални итихлубур ва менфялтлубур жеда”, - хънва испен юкъуз Сергей Меликова вичин Telegram-каналда хабар гана.

Адан гафаралди, Дагъустанди международный алакъаяр геъншарунин квалахъ къиле тухуза. Идалай вилик регионди Ирандихъ ва Белоруссиядихъ галаз санал квалахдай рекъер къейднай.

“Республикадин экономикадин жигъетдай международный алакъаяр геънш хъуни рикъиз хушвал гузва: чи сурьсетдиз къецепатан ульквейри итихъизва, гъам къиблепатахъ, гъамни рагъэкъеидай патахъ галаз логистика еримлу авунин гъакъндай Дагъустандихъ авай мумкинвилерикай лагътайтла, исяташа вири дөрежайра ачхудаказ ма-лумарзаша”, - алава хъувана С.Меликова.

Идалай вилик хабар гайвал, Исламдин Республика Ирандикай Россиядиз пуд лагъай ульквейрин къумекдади гъизвай метяй, гъакъни Россиядай къецепатан ульквейриз маса гузвой техил ва набататрин ягълу патал транспортдин гъалкъа (центр) хъун мумкин я.

Иранди гъакъни ульквейрин арада гъавадай транспортдин алакъа виликди тухуниз, къилди къачуртла, Махачкъаладин ва Тегерандин арада авиаалакъа тайнаруни итихъизва.

Сар маса гуз эгечІда

Белоруссиядиз квалахдин рекъяй мугъман хъунин сергъятра аваз РД-дин Гъукуматдин Председатель Абдулмуслим Абдулмуслимов Беларусь Республикадин премьер-министрдин хъурун майишатдин месэлайрап машгъул заместитель Леонид Заяцахъ галаз гуруьшиш хъана. Идалай “Лезги газетдиз” РД-дин Гъукуматдин пресс-къултулгъуди хабар гана.

Гуруьшин сергъятра аваз терефри агропромышленный комплексдин, хъурун майишатдин сурьсет гъялунин, тъбиатдин девлетар менфялтлудаказ ишлемишунин ва недай сурьсетдин рекъяй хатасувзгал таъминарунин хилера санал квалахунин ва садасдан тежриба ишлемишунин жигъетдай авай мумкинвилер веревирдна.

“Чи рахунар тамамбур, хъсан нетижана гудайбур хъана, абурун нетижада чун къве республикадин арада экономикадин рекъяй хъсан алакъаяр тайнарунин гъакъндай икърар хъана ва алай вахтунда и хиле къиле тухудай квалахрин тахминан планин арадал атана. Къилди къачуртла, чна некледий сурьсет гъазурунин рекъе алакъаяр геъншарда ва мукъвал вахтунда Дагъустанда гъасилзавай сар Беларусь Республика-

диз маса гуз башламишда”, - лагъана А.Абдулмуслимова.

Къейд авурувал, 2020-йисуз Дагъустандин карханайри Беларусь Республикадин 500 тонн сар рекъе тунай. Эгер сар маса гунин квалахъ гуңгуна хтуртла, хипехъанвилер хилез виликди фин патал цийи мумкинвилер ачх жеда ва республикада кардик квай хъурун майишатдин кооперативрай республикадин хъулерин чайра лапагрин сар маса къачудай пунктар ачхун тешкилиз жеда.

Хаталувал ава

5-иулдиз РД-дин Гъукуматдин Председатель Абдулмуслим Абдулмуслимова Унцукул районда Дагъустандин терроризмдиз акси комиссиядин заседание къиле тухвана, - хабар гузва республикадин Гъукуматдин пресс-къултулгъуди.

Заседанидал премьер-министрди къейд авурувал, 2022-йисуз республикада терроризмдиз акси яз къиле тухувай квалахар разивализ жедай гъалда къиле физва. Адан гафаралди, эхиримки 5 иисан къиене къабул завай серенжемрин нетижада Дагъустанда терроризмдин тах квай тахсиарвилерин вилик пад къаз алакъазава.

“Гъа са вахтунда къурхулувални авачиз туш. Дузын рекъелай алатнавайбурун таъсирдик акатна, террористрин цийи дестеяр арадал атунина хаталувални ава. И кардин гъакъндай терроризмдин тах квай тахсиарвилерин гъазурвал аквазвай душушшар винел акъудуни шагылдавзала.

2022-йисан 1-июндин делилралди, ихътин 3 тахсиарвилерин вилик пад къуна, 2 бандит тергр ва 37 боевикни абурун терефдарар къуна”, - хабар гана А.Абдулмуслимова.

Заседанидикай геъншдиз РД-дин Гъукуматдин сайтдай къелиз жеда.

Пуд юкъуз ял яда

Къурбанд суварихъ галаз алакъалу яз дагъустанвийри пуд юкъуз ял яда: 9-11-иулдиз. “Лезги газетдиз” РД-дин Гъукуматдин пресс-къултулгъуди хабар гайвал, Къурбанд сувар къейдзавай югъ 9-иулдал (киш йикъал) ацалтзавайвилай 11-иуль (ислен югъ) квалахъ тийдайди яз малумарнава. Талукъ тир къарарадал республикадин премьер-министр Абдулмуслим Абдулмуслимова къул чуугуна.

Мульгуър жагъана

Археологиз Дербент районда V-VI асирприн сасанидрин девирдин мульгуър (печать) жагъана. Идан гъакъндай испен юкъуз Дербент шеърдин къил Рустамбек Пирмегъамедова вичин Telegram-каналда хабар гана.

“Къеледин Къирхляр-къапу” ва “Джарчи-къапу” ваарин арада парк кутазвай участокда археологиядин эгъувнар къилье физвайла, сасанидрин Дербентдин пачагъирин мульгуър (V-VI асир) жагъана, - къизва Пирмегъамедова.

Адан гафаралди, жагъанвай затлуни чи шеърдихъ еке тарих авайдан гъакъндай мад сеферда шагылдавзала.

Дербент Россиядин лап къадим шеъррикай сад я, ам Каспий гъульун къерехда экъя хънва. 2015-йисуз ада вичин 2 агъзур яис идалай виликни инсанар яшамиш жезвай. 2003-йисуз ЮНЕСКОди Нарын-къеле, къадим шегъер, гъа гын-

сабдай яз VIII асирдин Жумъя-мискин ва Дербентдин къеледин дараматар, Сасанидрин пачагъулъдин ва гъульунин культурайрин лап зурба памятникар яз, Виридуъядин ирсинин сиягъдик кутуна. Исятда Дербент, чехивилеп гъалтайла, Дагъустанда къвед лагъай шеър я. Ина 120 агъзурдалай гзаф агълайяр яшамиш жезвай. Гъар яисуз иниз агъзурдалди туристар къвезва.

Ағалийри наразивалзала

Газетдиз хци месэлайриз талукъ макъала акъатнатлани, гъелелиг са дегишвални къиле фенвач

Вадим ЖАМАЛДИНОВ

2020-2021-йисара Мегъарамдхурун райондин Советский хъурун къе-къуныдилай Ташкапурдихъ физвай республикадин метглеб авай шеъре реҳз цийикла тукъурун хъийиз гатлунна.

Лагъана къланда, и реҳз исаралди ремонт авунвачир. Федеральный бюджетдай пулдин таъкъат чара авурдалай гъульуниз ремонтдин квалахар гъиле къуна. Герайханован 1-хурун мулкарилай физвай шеъре рекъин къерехра - мумкинвал авай чайра - кир цана, махсус тротуар тукъурунава, улакъирин гъерекатриз талукъ лишанар алкүрнава, цийи шалманар аклүрна, ишигълаван авунва. Гъебетда, вири ибур анжак рази жедай крат я.

Къейдана къланда, виликдай Герайханован 1-хурун агъа къилиз - ГАИ-дин поступал къван рекъин къерехар тирвал шалманар аклүрна, ийфен вахтунда эквер авайди тир. Гъульунлай улькведа дегишвилер къиле фейила, и 200-300 метрдин мензилда аклүрнавай шалманар, симер тарашина. И кратин къилье къадай касни хъанач.

Алай вахтундани ихтилат физвай мензилда, зарбиздиз улакъирин гъерекат

авай шеъре рекъин къерех ятлани, экв авач. Рекъин и участокдал 5-6 къучедин ағалийяр экъе-зала, абурун мал-къара къекъезва. Шеъре реҳз капитальнида-каз ремонт авунватлани, ихтилат физвай мензил ийфен вахтунда гъелелиг ишил-лаван авунвач.

Мад са кардикай. Хъурун агъа къилье авай улакъар акъвазардай пендиз муъква рекъяй физвай машинрин гъерекатдин йигинвал явашардай хъунт, я улакъар акъвазардай махсус лишан алач. Гъвеччи классрин аялар мектебдиз тухун патал автобус чара авунва, амма пендал махсус лишан алачирилай автобусни анал акъвазарзава.

И месэлайрин гъакъндай 2020-йисуз “Лезги газетдиз” макъала акъатнатлани, гъелелиг са дегишвални къиле фенвач. Зи фикирдалди, хъурун агъа къиле пен алай чкадал хъунт чарасуз яз эцигун герек я. Хъунтари улакъирин гъерекатдин йигинвал явашарзава. Абура алачирилай, йигинвал гзаф жезвай. Ийфен вахтунда, экверни авачирла, рекъин къерехда къекъуна лап хаталу кардиз элкъезва.

И месэлайрин патахъай хъурун ағалийри наразивалзала. Жавабдар касри и квалахариз мус фикир гудатла?

“Къизилдин машмаш” фестиваль

16-иулдиз Дагъустан Республикадин хъурун майишатдин ва недай сурьсетдин министерстводи ва Махачкъала шеърдин администрацияди санал республикадин “Къизилдин машмаш” фестиваль къиле тухузва.

Стал Сулейманов сквердин мулкунал геъншдизаказ тешкилун пландик кутунвай и мярекатдин сергъятра аваз, машмашар гъасилунал машгъул мунин-

ципалитетрин къилдин майданар ачхуда, гъакъни багъманчивилин хел арт-мишунин месэладай илимдинни тежрибадин конференция къиле тухуда. Идалайни гъейри, ина Дагъустандин халкъарин художественный сенятарвилерин выставка ва “Дидени балаяр милли парталар алаz” фотовыставка жеда.

Фестивалдин программадик гъакъни мастер-классар, милли тұннар дадмидушун, гъар жуыре конкурсар, концерт ква.

Патав гүй Пушкинан күчеда “Уруспин мекәра” ООО-дихъ галаз санал тешкилнавай республикадин хъурун майишатдин мекера къиле тухуда.

Тешкилчилерин республикадин ағалийриз мярекатда иштиракуниз эвер гузва.

Мердали ЖАЛИЛОВ,
РФ-дин ва РД-дин культурадин
лайихуу работник
Ш.ШИХМУРАДОВ, публицист

СОВЕТРИН девирда, мектебра чирвилер, тербия къачудайла, виринан камаллу весидин гафар - аквадай: "Келла, келла ва мад келла!" Эхъ, вилик гзаф вахжилу веизифаяр акъвазнавай эхир: экономика вилик тухун, цийи умумур түткүүрүн, халкын камалдуу көзчеккүүрүн, вири патарихъай виликди фенвар инсан тербияламишун ва икмад. Күлдай шарттар авачиртлани, алахъдай, зөгүмет чүгвадай, келни ийдай аялри. Гъавиляй гафбуркуй түлкүедиз гөрек хъсан пешекараар, кар алахъдай кадриярни хкатна. Чи къенин юбиляр гүүрметтуу Эзеддин Бабаевич ВЕЛИЕВНИ гъахтын бурукуй сад.

Ам 1942-йисан 10-иулодиз Ахчегь райондин Ялцугүрүн хууре дидедиз хъана. Хуур дүүзендиз - Мегъарамдхуруун райондин къичарала, 4-7-класкар Хенжеклеледал, 8-10-класкар Мегъарамдхуруун юкъван мектебда ақылтарна.

Мектебда аялрин, адег яз, сад-къве предметтал гаф рикл жеда. Амма вири предметтар сад хъиз къандайбүр тек-түктүү гъалтта. Эзеддиниз лагъайтла, четинди ятланы, неинки математика, гъакл амай предметтарни хуштир. - Математика заз гъвчели классилай башламишна регъят акур предмет я, - лугууда Эзеддин Бабаевича, сүгъбет кватайла.

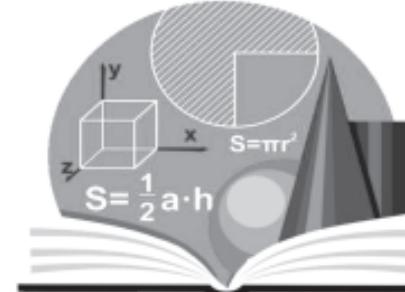
публикации къилин вузда гъакисагъивилди зөгүмет чүгваз. Математикадин, инженервилинни эцигунардайбурун, химиядин, биологиядин ва экономикадин факультетта лекцияр келна, практикадин тарсар тухвана. Эхиримжи 20-30 йисус асул гысабдай экономикадин факультетта къвалахзана. И девирда ада МГУ-да, Москвадин инженервилинни эцигунардайбурун институтуда ва улкүвден маса чехи вузра вичин чирвилер генани артухарна.

Алимди бөгөөрлүдаказ зөгүмет чүгвазвойди ихтиян делилри, рекъемрини къалурзува. Адан гъиликай илимдин 200-далайни

мектебра көлүнүн къайдаярни дегиш хъанва. ЕГЭ-дал машъул хъана, вири предметтар хъсандин чирану яялри, я муаллимин фикирдани амукъазавач. Ибур муракаб ва виризду талукъ месэләяр я. За и темадай са шумуд макъалани хъенай. Эхиримжи вахтара авазвай гъаларай, жезвай ванерай, хъсан патахъ дегишилдер хүн мумкин я. Жегъил-жаванриз зи меслят гъамиша сад я: хъсандин кела, жуван пешедай дерин чирвилер къачу. Чирвал зурба хазина я - ада вичиз гъамиша са дүбүз рөхъ жагъурда.

Э.Велиеван камаллу меслятраптам амал авур, ада тарсар гайи, лекцияр келай газа-бүрүк къе алимар, пешекараар, къуллугчычир хъанва.

Гъакисагъ, намуслу зөгүметдиз, гъельбетда, лайихуу къиметни гун буржарикай я. Икмад, чирвилер гүнин къвалих виликди тухун ва мадни хъсанарун патал ярғылай ийсара бөгөөрлүдаказ зөгүмет чүгунай, илимдин ахтармишунар авунин карда активвиледи иштиракунай, кар чидай пешекараар гъазурин еке пай кутунай. Эзеддин Бабаевичаз 2002-йисан майдиз "РФ-дин высший профессиональный образованинин гүүрметтуу работник" лагъай түвэр ва хурдул гъалдай знак, учебный процесс виликди тухунин ярғылай ийсарин бөгөөрлүк къвалахдай, илимдин ахтармишунрин хиле активнидаказ зөгүмет чүгунай, виниз тир дөрөжадин пешекараар

гъазурунин кардик еке пай кутунай 2006-йисан ноябрдиз Гүүрметдин грамота гана. Ам РД-дин лайихуу муаллим, зөгүметдин ветеран, Махачкъаладин мэрдин, ДГУ-дин руководстводин патай гүүрметдин грамотайрин ва маса шабагъирин саъбиб я.

Чаз Эзеддин Бабаевич математикадин, рекъемрин илимда къарабас къарагъарзай къегъал жөнбөр хъиз я. Э.Велиеван чна гүүрметдин "Рекъемрин, математикадин шагъ" гъавайда лугъузвойди туш. Ада вич патал къилин шабагъ чидайбурун, тарсар гайибурун патай авай гүүрмет, абурун виниз тир дөрөжайр агақын яз тъисабзазва.

Эзеддин Бабаевича умумурдин юлдаш, "Лезги газетдин" корреспондент, РД-дин культурадин лайихуу работник, зөгүметдин ветеран, камаллу кайвани Надият Мирзебалеевнадых галаз санал мұгманран рикл алай, гүүрметту хизанды хвани руш, зөгүметдал, дерин чирвилер къачунал рикл алаз тербияламишнава. Икмад, Шамсүдиннин Жаннади, хчин руш Мадинади ва хва Марат ДГУ-дин экономикадин факультет яру дипломар къачуналди ақылтарна. Жанна Эзеддиновна экономикадин илимдин кандидат я. Абурун патай Махачкъалада чинин пешедай зөгүмет чүгвазва.

Вичиз инсанвилин къилихар, ерияр лап виниз тир дөрөжада хас тир, күсни дамах гвачир гзаф къенин как Эзеддин Бабаевич чаз чиз, ада милли газетдик сих алақъаяр хүз гзаф ийсар я. Гъэр са математикадилай ва техникдилай чалан алемдиз кар чиз гъахыз бажыят алақъда. "Лезги газетдал" ашуквавални чи гүүрметту юбиляр гъа чалан алем адас мұкъва тирилих, адан руығынан къачунвилих, къанажагъувилих галаз алақъалу тирдал шак алач. Икмад, Эзеддин Бабаевича аллатай асырдин 70-йисарилай инихъ вуздин факультетта, кафедрайра милли газет пропаганда ийизва, гъар ийсуз 20-25 газет къын тешкилазва. 50 газет къьеи ийсарни хана. Баркалла, аферин!

- "Лезги газет" чи халкын эвэл, алай вахт, гележег, гъакл а гележег хүззвай гүжлу тақыт-къуват я, - къейдизава Эзеддин Бабаевича. - Ам къынан ве тавун и ве я маса касди вич лезги түш лагъай чал я. Жуван хайи лезги чал течирбурун къадар, гъайиф хъи, ийсалай-суз гзаф жезва. Газетди халкъ

патал къарагъарзай важиблу гъар са месэлә гъялунук гъар са лезги и неинки гафарлди, гъакл крааралдин пай, къуын кутун чарасуз я. Чи газетдин колективди къель-алвиледи зөгүмет чүгвазва. Авай читинвилер, месэләяр дүздел ақылдаза, абургъядай рекъер жагъуриз чалишиш жезва виризду къуватар сад авуниз эвер гузва. Сагърай чи "Лезги газетдин" коллектив - халкъдин умуд квай ва ам хүззвай къуват!

Писатель Казим Казимова Э.Велиеваз ихтиян царап бахшнава:

Зи хтулар на мураддихъ тухвана,
И карда на важиблу роль къугъвана.
Сад Аллагызы Шамсүдиннин хуърай ви.
На неиспизи вафалувал къалана.

Чна лагъайтла, чи газетдин гъар ийсан сифте нумрайра Эзеддин Бабаевичаз редакциядин патай, ада газет къынин еке пай кутавайди гъисаба къуна, Цийи ийсан суварин төбикар рекъе тваз са шумуд цүд ийсар я. Ингье, месела, абурукай сад:

Шерифали бубад нөве я,
Къилихъ къизил, жиёе я.
Газет къын паталди
Худа ягъдин къелеяр!

Гүүрметту Эзеддин Бабаевич! Къуй и дережайри ваз мадни гзаф мүмкинвилер, къуватар гурай! Чна ваз юбиляр риклн сидкыиды мубаракзана. Къуй 100 ийсан юбилейни къейддай сагъламвал хъурай!

Ви чан сагърай, руыг ацүүрдүү нураги!
Рябет хуурай гъамиша ви кратик!
Пелешвилер руг хуурай чеб күлүрүк,
Рағз күмек яз ви яшарин гурагиз!

Алимдикай - алимри

А.ВАГЬАБОВ, математикадин илимдин доктор. - Фикирдиз тарифдин гъикъван гафар атайдын, Эзеддин муаллимдиз абури хас я. Халис педагог, халис инсан. Ихтиян муаллим ДГУ-да мад авайдай туш.

Эзеддин Бабаевич хъиз къвалахдив мұкъудиди, жарабадарвиледи эгечдай муаллимар лап түмил я. За ам гъамиша амайбуруз чешне яз къалурдай. Адал студентринин гъакъиса зөгүметдин нетижя я.

Г.МЕГЪАМЕДБЕГОВ, ДГУ-дин управление факультетдин декан, доцент. - Э.Велиев чи вуздин агъсакъал преподавателик сад я. Адал виниз тир интеллигентвал, къенивал, намусувал, итимевал хас я. Ада келзайвек лекцияр амайбуруз чешне я. Ада келунрин процессдик лап еке пай кутавза.

М.ИСАЕВ, экономикадин факультетдин декан, доцент. - Виниз тир пешекариялай, студентриз дерин чирвилер гүнай, къелунрин къвалих виликди къайдадик кваз тешкилунай, студентрих галаз чими көлимайралди рафтарвал авунай Эзеддин Бабаевичаз чухсагъул лугъуз къланзана. Лекцияра ва практикадин тарсарда Э.Велиевин математикалар гъамиши итижлубур, гъэр жүрдүнбүр жеда. Адал мергъяматтувал, ачухвал, михъвал, инсанвилин виниз тир ерияр, гъа са вахтунда къевиевал ва гъахълувал хас я.

А.ОМАРОВА, РАО-дин член-корреспондент, физикадин математикадин илимдин доктор, профессор, ДГУ-дин информатикадин бизнесдин ва вычислительный математикадин кафедрадин заведующий. - Э.Велиев экономикадин рекъяр пешекарвал къачузвой студентриз высший математика гүзәй преподавателик кар аладай, жегъил преподавателирнин камаллу насигъатчи я. Ада илимдин, методикадин международный ва милли конференцира, студенттар, абитуриенттар патал тешкилзай олимпиада ақылдаказ иштиракзана. Чи кафедрадин коллективи Эзеддин Бабаевичаз юбилей риклн сидкыидай төбикар, адахъ миякем сагъламвал еа яратмишина мадни еке агалкъунар хъун къланзана.

- Амай тарсарни чирун заз четин хъайиди туш, гъыл хъи, за тарсар гъамиша къимет паталди вай, жуваз хъсан чирвал къачун паталди гъазурдай. Математика, грек чалай таржума абурула, чирвал, илим лагъай чал я. Бязи вахтара заз муаллими "Эзеддин, заз сад-къве задаадиз килигдай вахт хъанач. Абуру вавай гъялз жедатла, килиг кванд" лугъудай, ташшургъар гудай.

10-клас 1960-йисуз хъсан къиметралди къутягъай жегъилдин вилик умумурдин пеше хъягъунин месэлә ақъвазна. Ада юрист жез къланзай, амма Махачкъаладин са вуздани а чавазу юридический факультет аваачир. Чехи стхадин меслятдадыл ам ДГУ-дин математикадин факультетдиз тъялзазана. Мектебда амаз олимпиадайра гъалибвал къазанишиз хъайи Эзеддинин вуздани лап хъсандин келзаза, математикадин кружокра, илимдин практикадин конференцияра иштиракзана.

- Чаз университетда математикадай хъсан гъазурвал, төхжира авай муаллими тарсар гана, лекцияр келна, - рикл хъиза Эзеддин Бабаевича. - Месела, Мейланов Сиражуддин Жамалдиновица, а чавазу жегъиль алимар тир Рзахан Гүльмегъамедович Алиева, Мурат Гъажиханович Мегтиева, Абдулвахъаб Исламович Вағъабова ва масабуру.

Студентвилин ийсар акуна-такуна ақыттазана. Түвэр-ван авай математик, профессор Х.Мухтарован рөгъбервилек кваз Э.Велиеви кхъай, диссертациядив барабар дипломдин къваладыз ГЭК-дин председателди еке къимет гана ва адан меслятдадыл Э.Велиев ДГУ-дин матанализдин кафедрада ассистентвиле тазва. Ида, гъельбетда, гзаф краарай лугъузва.

Советтин Армиядин жергейра намусулдаказ къуллугъуна хтайла, Эзеддин Бабаевича студенцирлек лекцияр келзаза. Гүльбүннүй ам аспирантурадизни рекъе твазва. Бажарагъын математикди илимдин докторар Р.Алиеван ва Р.Рагымханован рөгъбервилек кваз диссертацияса куруу вахтунда къхъена, гъазурна. Вични-четин, муракаб хилляй: "Некоторые вопросы теории дифференциальных и интегральных уравнений с разрывными и многозначными правыми частями". Ам 1975-йисуз Бакуда Азербайжандин С.М.Кирован тъварунихъ галай университетдин алимирин Советдал агалкъунралди хвена.

Ингье 57 иис я Эзеддин Бабаевича ре-

Зун газетдивай къерех хъанач

Вадим ЖАМАЛДИНОВ

За жуван хайи чалалди акъатзавай газет къыз 57 йис тамам хъана. Жегыл вахтарилай келлавай "Лезги газет" зи рикъиз газф чими я. 2001-йисуз вилерин экв зайдиф хъуникиди вахтуналди завай ам келиж жевзачир. Къуншириз газет хтайла, ам келиж кланз, гуя зи рикъиз акъатзавай...

Гена шукур Аллагъедиз, са шумуд вацра дуктурханайра хъунин нетижада вилериз экв хтана. Күснин энгэл тавуна, зун, газет къыз, жув яшамиш жевзай Герейханов хубрун почтадин алакъадин отделенииз фена. Гъайиф хъи, подпиксадин вахт акъалтнавай. Эхирин къарай авачир зун Къасумхурурел акъатна, ина киоскда "Лезги газет" подпика авуна.

"Лезги газетдин" мана-метлеб, зи фикирдади, лап чехиди я. Алай вахтунда лезги чилел чехи хъайи агъзурралди рухвайри, рушари неинки Урусатда, гъакнин дунынъдин маса улыквейрани важиблу къуллугърал зегьмет чугвазва. Газетдин мухбирри келзайбурул абурукай делилар агакъарзва. И дуьшушьда завай газетдин къилин редактордин заместитель Кургузли Ферзалиева кынле тухузай "Чи ватанэльгияр - гъар сана" рубрикадин тъвар къаз жеда.

"Лезги газетди" милли ирс, чал, тарих, меденият, адетар хъунизни, абур пакадин ийкъал агакъарунизни къетлен фикир гузва. Вири дуьнъядиз машгъур хъанвай Стлал Сулейман, Лезгинцевар, Яргы Мегъамед, Гъажи Дауд, Алкъивадар Гъасан эфенди ва хейлин масабур чи халкъдин милли дамах я. Чна акъатзавай несириз, гъабур чешне яз гъиз, тербия гун герек я. Газетдин чирал чи халкъдин къеъзъал векилрин умъурдикай, абурун баркаллу краикай макъалаяр акъатзана. Тербия гунин карда абурукай гъам диде-бубайривай, гъамни муаллимривай гегъеншдиз менфят къаучуз жезва.

Чал хуын, азаз гъуьрметун хайи чил хъунилай башламиш жезва. Девирад дегиш хъуниди чайрал къвалахар авачирвилай алай вахтунда газф жегыллар патарал - шегъериз физва. Гзафбуру гъанра хизанарни кутазва. Гъанра абурун хизанра чехи жевзай газф къадар аялриз дидедин чал чир жевзач. Гъелбеттада, им диде-бубадин тахсир я. Нетижада, хайи хууруз хтайла, лезгидин аялар урусади рахазва. Яни бязибуру, чиз-чиз, акваз-акваз, чин веледар милли яржаривай къакъудзава. И кардиз рехъ гана виже къведач. Ам хайи чиплиз, дидедин чалалз гъуьрмет тавун жезва...

Икъван чавалди за "Лезги газет" почтадин алакъадин отделенидай къхизвай ва газет почтальонди къвализ ххизвай. Газет хидай гъарюкъуз зивил ракъарал жедай. Гила лагъайти, за Къасумхурурел алай киоскдай вахчузва.

Са къве газет подпика авуникайни лугъуз къланзва. Парабуру, Ѹътта гъукуматдин къвалахарл алайбуруни, иисан эвэл къилия "Лезги газет" зур йис патал къхизва. Бязибурузса иисан къене хайи чалал акъатзавай газет къхиниз харжизав 875 манат (почтадин алакъадин отделенидай) газф аквазва. Амма гъакъован сагъламвилиз зарар авай панлорсихъни ичкидих гузтай пул къусни гъайиф къевзач. Инсан сифте нубатда ватанперес къун герек я. Хайи чал, чил, бубайрин адетар хуын ва веледризи чирун чи виридан буржи я.

Жуван макъала за "Лезги газетдиз" баҳшнавай шиирдалди акъалтлариз къланзва.

Вун зи вилин нине я!

Хкаж хъанва вун дагъларин синерал,
Аквазеа чаз гъар лезгидин гъилера.
Мани ягъиз чи ашукури кимерал,
Ви тарифрин гафар ала мецерал.

Шумуд мани на ви чинра къхизвай,
Гъар манидихъ ажеб къемтэн дад ава.
Дагъустанда къе ви тариф ийизвай,
Чи газетдихъ беъзерлу тир гад ава.

"Лезги газет" - лезги халкъдин тъвар алай,
Ви ад мадни хкаж хъурай цаавариз!
Гъалибилин, агалкъунрин зар алай
Тарих къуй ви фираи агъзур йисариз!

Милли публицистикадикай - сифте яз

Къурбан АКИМОВ,
филологиядин илимрин доктор, профессор
Шайдабег МИРЗОЕВ,
педагогикадин илимрин кандидат, профессор

Чи гылиз 2021-йисуз пары тарап ктаб атана - "Асиридин рехъ". Автор - чаз истекилу шаир, публицист, литературадин критик, таржумачи, "Лезги газетдин" литературадин отделдин редактор Мердали Жалилов, сифте гаф къхенвайди - газетдин къилин редактор, алай аямдин жегыл шаир ва публицист Мегъамед Ибраевимов. Ктаб чи миллетдин къилинди тир "Лезги газетдин" 100 йисан юбилейдихъ галаз алакъалу яз "Дагъустан" чапханадин къвали, 300 экземплярдин къадарда аваз, хъсан, михын къалцам чарапал алаз, рангаралди безетмишна, къеви жилдер туна, чав агакъарнава. Ам вилериз акурвалди, гъилера къурвалди, суварин (юбилейдин) савкъат тирди гъиссазва. Сагърай ктаб къеъдини, адап къвалахайбурни, чапдай акъудайбурни...

Тарап ктаб чна адап къеви жилдеризни къалцам чарапиз килигна вай, адап переквал, тамамвал, мана-метлебдин вай-

Ада къеъднавайвал, газетдихъ галаз ам ръеле 1958-йисалай, вичин сад лагъай фельетон "Коммунист" газетда чап авур вахтарилай алакъалу я. А чавалай иныхъ саки 60 йисуз, вич гына хънатлани, саки 40 йисуз дегиш тахъана, газетдин редакцияда литературадинни культурадин хилериз къуллугънавай касдиз газетдин тарихин хъсандин чир хун адедтин кар я.

Чаз сифте яз лезги публицистикадихъ асиррин дериниз фенвай дувулар, бинеяр авайди чир жезва. Аны чал Яргы Мегъамед, Ахъцэгъ Мирзе Али, Алкъивадар Гъасан, Етим Эмин ва маса тъварар гъалтзана. Абурулай къулухъ Мамрач Къазанфарбек Зульфикъяров, Ражаб Амирханов хътиң сифтеъан публицистрин ирсиникайни хабар жезва.

1920-йисалай иныхъ, ульквела цийи девир башламишайди хъиз, цийи къхинарни, печатни арадал къввезва. Сифтеъан газетар түрк, урус чаларалди чапзана

цистикадин асул везифа халкъ савадлу авунин, культурадинни михъвилирерин ректъерай вилиди тухунин, дагълара сифтегъян колхозар, совхозар арадал гъун патал женгер чугуннубур хъана. Рұғъдин саки вири къуватар цийи печать, цийи кел-къын, цийи умъурдин алакъаяр арадал гъун паталди серф авурди Гъажибек Гъажибеков, Алибек Фатаев, Юсуф Герейханов, Абдулкъадир Алкадарский, Гъажи Аликберов, Исаим Вагъабов, Назир Ағымедов хътиң сифтегъян мухбирин къисметдай, абурун ирсинай аквазва. Абурулай Гъажибек Гъажибековинни Алибек Фатаеван къисметар эбеди яз чепел гъйранвадай, несири датлана рикъел хуынз лайхлубур я. Гыкъи хъи, милил пе-чать, келен-къын арадал гъун патал абуру чин жегыл чанарилай гъил къачуна. Ктабда и пай рикъиз таъсирдайвал къхъенва.

Къвед лагъай пай Ватандин Чехи дя-веденин йисарал ацалтнава. Сифтеъан редактор - Зияудин Эфендиеев (1943-йис), адай къулухъ - Исаим Вагъабов. А чаван везифа сад тир: "Вири - фронт патал! Вири - Гъалибвал патал!". Чи публицистри югъ-ийиф течиз къвалахна, халкъдив фронтда женг чугвазвай къудратту

Тарап ктаб

жиблувал, фикиррин деринвал, тарихдиз вафалувал, делилрин гзафвал ва дуьзвал, гъиссерин ачухвал, къиметрин тайинвал ва икъл мад маса терефар фикирда къуна лагъанва. Ихътин ктабар садлагъана арадал къвездвайди туш, я абуруз гъакъван фад-фад къиметарни гуз жедач...

Чна макъаладин къиле алава хъувунва: милли публицистикадикай сифте яз. Им лагъай гаф я хъи, лезги журналистика - газетринни (инап "Лезги газетдин") журналарин кар-къвалах, къуватар гыкъи арадал атайди ятла, гынай гынинъ абур вилиди фириди ятла, вучтун везифаяр абуру къилиз акъудайди ятла, гъихтинг ирс, адетар, шартлар гила чахъ хъанвата, гъихтинг метлебар абурухъ аватла, гыкъи хъун ва къевзмай несирип агакъарнан лазим ятла, я илимдин, я маса рекъералди икъван чаварапалди ахтармишнавачир.

Куруй-куруй макъалаяр, малуматар, ктабрин паяр авачизни тушир. Амма абуру чи публицистикадикай (журналистикадикай) тарихдин рехъ, рұғъ тъхъитнди ятла, къалурзувачир. Яни лезги публицистикадикай тарих икъван чаварапалди къхъенвачир.

Лезги милли литературадин (фольклордин, шириатдин, гъекаятдин, тамашиятдин) тарихдай хейлин ктабар-монографияр фадлай арадал гъанва. Чи рикъел А.Гъажиеван, А.Ағасиеван, А.Гъаниевдин, Ф.Вагъабовадин, Г.Гашарован. Э.Наврузбекован в масабурун тарихдинн эдебиятдин хейлин къвалахар къевзва.

Илимрин доктор, машгъур публицист Джонрид Ағымедова Кеферпатаан Кавказдин, гъажергейдай яз Дагъустандинни халкъарин милли печатдин умуми тарихдиз талукъ монографияр къхъенвата, лезги публицистикадикай тарихдин рехъ илимдин дөрежаяр ва асул истемишнан вилип хъвена къхъенва. Ктабда лап газф ахшамвирини къевзва.

Къеъдийз къланзва, публицистди милли газетдин тарихдин рехъ илимдин дөрежаяр ва асул истемишнан вилип хъвена къхъенва. Ктабда лап газф ахшамвирини къевзва.

вайтлани, ялавлу революционерар тир Къазимегъамед Ағасиеван, Мукътадир Айдунбеков, Нажмудин Самурскийдин, Абдурагъман Исмаилов, Нуредин Шерифован ва масабурун макъалайрини теклифири, агитациядинни пропагандадин раҳунри, чарапини листовкайри милли лезги чалан публицистика арадал атуниз къетлен таъсир абуруди тарихда гъатнава. (Килиг: "Дагъустандин кесибар", "Шура Дагъустан", "Яру Дагъустан" ва маса газетар.)

Лезги чалан азбука (гъарфар) ва къхинарни, сифтеъан ктабар, чи милли газет ва журналар арадал гъай Гъажибек Гъажибековини, Алибек Фатагъовани, Исаим Вагъабовани, Назир Ағымедовани, масабурун публицистилини тежириба гъа дөвирдин түрк ва урус чаларалди къхъе касривай къаурдал шак алач...

Милли лезги публицистикадикай эвел "Цийи дуьнъя" газетди (къилин редактор - Гъажибек Гъажибеков) кутуна. Икъл гъа дөвирдилай (1928-йис) къенин ийкъаралди, ктабдин авторди къеъднавайвал, чи публицистикадикай тарихдин рехъ къуд чадал пай жезва:

1. "Цийи къхинар - "Цийи дуьнъя" (1928-1932-йисар);
2. "Социализмдин пайдах" - вири Гъалибвал патал" (1943-1952-йисар);
3. "Коммунист" - къенин ниятар - къенин краиз!" (1957-1991-йисар);
4. "Цийи девир - Цийи газет - "Лезги газет" (1991-йисалай иныхъ).

армиядикай, адап полководецрикай, далу пата къегъавилер къалурзувай зегъметчирикай вахт-вахтунда дуьз малуматар агакъарна.

Чаз дяведа телев хъайи бажарагълу шаирар тир Мемей Эфендиевахъ, Балақъардаш Султановахъ, Стлал Мусайбахъ, Агъалар Гъажиевахъ галаз санал гъя ийсара къелемар жидайриз элкъуырдай Дагъустандин халкъдин шаир Хурургъ Тагыран, жегыл публицистрин - муаллимрингин алимин, дяведай хтайдурун (Мегъамед Гъажиев, Ражидин Гъайдаров, Сейфудин Шихалиев, Абуталиб Абильев, Агъед Агъаев, Абдул Муталибов, Къяяс Межидов, Шихнесир Къафланов, Насрллаев Нури, Тагырбек Алисултанов, Серкем Мингъажев, Къази Къазиев, Мирзали Магъамдапов ва газф масабур) тъварар чир жезва. Чайрилай малуматар агакъарайбурун тъварар лап газф я. Ктабда абуруз къетлен чка ганва.

Дяведа чи халкъди, армияди, генералитетди, санлай чи социализмдин къуруллущи, къиле дуьнъядин чехи регъбер И.В.Сталин аваз, Чехи Гъалибвал къачуна! Фашизмдин магъара - Германия дарбадагъна. Европа ва вири дуьнъя фашизмдин тегъуынди къвена! И Чехи Гъалибвилик чи милли газетдин (къилин редактор - Исаим Вагъабов) публицистрин рұғъын пайни ква! И дамахдай карчун рахазвай ктабда лайхлудаказ ачухарнава. Келзайвайбурук ватандашвилин рұғъы кутазва...

И тъварарайни аквазвайвал, чи умуми тарихни милли публицистика сад хътиң шартлара саналди вилиди фена. Гъар дөвирди милли публицистикадикай вилик тайин тир къетлен везифаярни эзигна... Месела, сад лагъай паюна чи публи-

цистикадин асул везифа халкъ савадлу авунин, культурадинни михъвилирерин ректъерай вилиди тухунин, дагълара сифтегъян колхозар, совхозар арадал гъун патал женгер чугуннубур хъана. Рұғъдин саки вири къуватар цийи печать, цийи кел-къын, цийи умъурдин алакъаяр арадал гъун паталди серф авурди Гъажибек Гъажибеков, Алибек Фатагъов, Юсуф Герейханов, Абдулкъадир Алкадарский, Гъажи Аликберов, Исаим Вагъабов, Назир Ағымедов хътиң сифтегъян мухбирин къисметдай, абурун ирсинай аквазва. Абурулай Гъажибек Гъажибековинни Алибек Фатаеван къисметар эбеди яз чепел гъйранвадай, несири датлана рикъел хуынз лайхлубур я. Гыкъи хъи, милил пе-чать, келен-къын арадал гъун патал абуру чин жегыл чанарилай гъил къачуна. Ктабда и пай рикъиз тъварар лап газф я. Ктабда

ди, СССР хынин государство чукурдалди, Компартиядин къурулушар къуватдай веъедалди.

Ийсар (1957-1991) чи милли публицистика (журналистика) патал лап къуватлубур хъана, къейднава ктабда. Чи общество, Ватан, Дагъустан - вири санлай яшийшдин гъэр са хиляй вилиди фена. Печатди а рехъ хвена, азаз къулгугъна.

Чи вилик квай ктабда и паюни кутугай еке чкани ганва, хейлин делиларни келзавайбуруз чир жезва. Газетда кважтийир гелер турбурук къилин редакторар хъайи Имамудин Алаев, Агъмед Агъмединов, Зейдуллагъ Мегътиев, Касбуба Азизханов, Ибадуллагъ Тагъиров, Агъарица Сайдов, вири умъмур газетдиз бахш авур, РФ-дин культурадин лайихлу работникрин тъварар къачур Ноябрь Ханкишев, Мегъди Мегъдиев, жуъреба-жуъре ийсара квалахай Дагъустандин халъкдин шаирар - Шагъ-Эмир Мурадов, Байрам Салимов, лезги ширират ва публицистика лап

вини дережадиз акъудай Алирза Сайдов, Ибрагим Гъусейнов, Шихзада Юсуфов, Азиз Алем, Буба Гъажикъулиев, Якуб Яралиев, Абдулбари Магъмудов, чехи пешекарар - Эмирхан Селимханов, Ала-мудин Шихрагъимов, Къурбан Къадиров, Мурадали Мурадалиев, Манучар Яралиев, Сиражидин Селимов ва газаф масабур ква.

И девирда газетди цударлди алимизни, писателирзни, искустводин устадизни, муаллимизни, адеддин зеъметчизни паквиледи къулгугъна, абурун тъварар ва агалкъунар раижна. Абуру чини газетдин дережа хвена. Хурнерин ва шеъеррин мухбирин къадар а ийсара ийсалай-суз артух хъана. Ктабдин автор а тъварарив чехи гъурметдини эгечинава, садни рикелай алуд тийиз алахънава.

Гъа ийсара чи газет "Знак Почета" ордендиз (1973-йис) ва ВДНХ-дин медалдиз (1978-йис) лайихлу хъана. Мухбирриз гъурметдин тъварар ва маса шабагъар гана, устадвал хаждай шарттар яратмишна...

Газетдин лап четин девир, ктабдай акъзвайвал, "перестройщикарни ции "демократар", либералар обществодин къилиз атай алатай асиридин 80-90-ийсар хъана. Экономикада, обществода къанун-къайда зайиф хъунхъ галаз сад хъиз, инсанрин рульдъ виливни хъун тавур денишвилир къиле фена. Виликан ивирап, газетни журнал, кел-къинни герек туширил бур хъиз къалуриз эгечина. Газетни журнал къизизайбурун къадар лап агъз аватна: 21 агъзурдакай - 4 агъзур...

Газетрин неинки тъварар, гъакл къинрин тегъерарни дегишарна. "Коммунистикай" "Лезги газет" хъана. Чи милли газет хъун патал "Лезги газет" тъвар туррагъметли Ибадуллагъ Тагъирова, адалай гульгъуниз тамам 21 ийсуз газетдин къиле хъайи Агъарица Сайдова, абурухъ галаз санал квалахай, чин зеъметдади РФ-дин ва РД-дин культурадин лайихлу работникрин тъварар къачур Алаудин Гъамидова, Казим Казимова, Даир Бейбала-

ева, Зара Фейзуллаевади, Тажидин Мегъамедова (фотожурналист), Гъемзет Гъамзатова, Ханум Шайдабеговади ва газаф масабуру (абурон тъварар ктабда ге-ректирвал къунва) газет хъун патал чуగур зеъметдик ктабдин авторди геъендиц сүльбетнава. "Лезги газет" халкъ патал хъун чи журналистрин игитвал яз гъисабиз жеда, къейднава ктабдин авторди. Метлебдиз къуватлу, халкъдин иғтияжиз къулгугъязавай газетдин тираж чи вири милли газетрилай артух тираж аваз акътана. 4 агъзурдакай 2003-ийсуз 15 агъзур хъана. Гилани ам вилик ква...

Гъа ийсара газетдин къилин редактор Агъарица Сайдоваз, публицистар тир Алаудин Гъамидоваз, Мердали Жалиловаз "РФ-дин культурадин лайихлу работник" лагъай гъурметдин тъварар гана...

Ктабдин эхиримжи пай чи публицистикадин къенин югъ къалурзавайди я. Анай чиз гилани чи халкъдихъ лап савадлуу вини дережадин журналистар-публицистар авайди чир жезва. Газетдин къилин редактор Мегъамед Ибрагымов, адан заместитель Куругъали Ферзалиев, РФ-дин ва РД-дин культурадин лайихлу работник публицист ва шаир Мердали Жалилов, РД-дин культурадин лайихлу работникар - 23 ийсуз къилин редактордин заместитель хъайи, 2018-ийсалай инихъ жавабдар секретарь Шихмурат Шихмуратов, Нариман Ибрагымов, Шагысмаил Гъажимироев, Надиля Велиева, Майрам Магъамдалиева, пешекар журналистар - Жасмина Сайдова, Рагнеда Рамалданова, хусус корреспондентар - Демир Шерифалиев, Къагъиман Ибрагымов, Абдулафис Исмаилов, газетдин электронный къайда келзавайбурув агақъарзай десте гъа жергедай я. Абуру алатай не-силикрип ирс цийи шарттара давамарзана.

Ктабдин эхирда ганвай алавайри, жуъреба-жуъре тебрики, маса документри чи вилик квай квалахдин метлеб мадни девлетлуу, къуватлуу авунва.

Гъелбетда, газетдин макъалада вири терефар ачувариз хъун мумкин туш. Амма къейдна къанзана: им са чи милли лезги публицистикадин тарих туш. Ктабда, винидихъни лагъанвайвал, чи обществодин ва улкведен тарих галай-галаивал ачуварнава. Публицистикадихъ галаз санал чиз чи милли чалан, литературадин, культурадин, образованидин тарихни чир жезва.

Ктабдай чиз "публицистика" илимдайни, кылдин пай яз чара авунвачтани, хейлин чирвилер агақъазва. Чиз публицистикадин жанраяр, жуъреяр, такъатар гъихтинбур ятла, чир жезва. Лезги публицистикада куруу хабаррихъ галаз санал художественный фельетон, очерк, зарисовка, репортаж, интервью, веревирдер, суални жаваб, зенд, рецензия, мажара, делиларни баянтар хътин ва маса жанраярни вишлиди фена. Яни чи публицистика дүнъядин дережада авайдаз элкъвенва. Им дамаҳдай кар я.

Санлай ктабда чи публицистикадин 60-дав агақна гъунарлу векилрикай геъенш макъалаяр ганва. Им авторди чиз тамам цийи энциклопедия (публицистикадин) багъишинава лагъай чал я.

Чна гъавиляя лагъузва: ктабдин тираж - 300 экземпляр лап түмил я. Лезги агъваллу рухвайрини рушари ам еке тираж аваз ахкъудун кутугай кар жедай.

Мад са алава: чи милли публицистикада, винидихъ лагъанвайвал, ихътиң ктабдар лап къит я. Авторди чуугунвай зеъметдиз (ам сад-къве ийсан кар туш) кутугай къимет гъун патал ам гъукуматдин дережада къалурун герек я. Масакланы рульдамишиз жеда...

Ктабдиз талуку яз чи библиотекайра, школайра, вузра, гуруушар, маса мянекатар тухвайта, чиз чи милли публицистикадин гъунарлу рехъ мадни мукъувай чир жедай. Къилинди, чахъ тарихдин хъсан савкъат, гъэр са къвале герек ктаб хънава. Им тебрикдай кар я.

Гележегда лезги публицистика ахтар-мишдай алимиз "Асиридин рехъ" ктаб чешне къачудай бине тирди чир жен. Ана веревирдай заттар газаф ава...

8-иуль Хизандин, къанивилин ва вафалувилин югъ я

Фазила АБАСОВА

Хизан бахтуни гъизвай ядигар я

эхир, я Режеб? - хълагъзава рецепт талаа-байда. И гафар айвандик квай Режебан паб Рафинатаз ван къвезва.

- Я чан къей чан, - элкъвена ам вичин гъульел, - чеб чеплай жезвайди ятла, ваз абур мад аквада, агуу түүрай вуна. Къен-лай куулухъ жува-жуваз кутаз нэй.

- И сияя за хувза, - итимрихъ элкъвена, хълагъзава Режеба. - Маса итимди, низ чир хуурдай и ламран руша мус къуль эця-навайди тиртла.

Ина акътайди са "Түрфанд" хъана: ида адаа, ада идаа - рапа-рап. Суфрадихъ галайбурун тутунылай фу хъфидани мегер? Абурни цхев хъана.

Ихътиң хизанда аялар гъихтинбур яз чехи жеда? Гъелбетда, гъвчи-чехи, хат-тур-гъурмет, ят-намус тийижирбүр яз, ах-лақъдин рекъяй инсан сузилил рехъ гузай-бүр яз. Ихътиң бурукай инсан пересар, ватан пересар гыккى хкатрай?

Гила чун Режебани адан папа Рафината гайи "концертдин" са чукунал хүнен. Режебалай башламишин. Режебан са дустуни помидоррин, абур цик кутунай папалайни тарифна. Папан тариф авун Режебан вичин къилин винизвал тушир жал! Режебани, "эхъ, зи кайвани неинки цик кутазвай майвайрин, гъаклни түүнрин шагъни я", лагъанайта, адан сивелай кири къачузвайни мегер? Ихътиң гафар ван хъайи Рафинатак, са шакни алачиз, лувар акатна, атана къулал алай хуурек къапариз акъудай. Иккى хъанач. Режебаз папан тариф авун бегенмиш хъанач. Хъанач хъи, кисна хъайитлани акъвазун герек тир. Дустарин вилик жуван умъмурдин юлдаш вучиз усаларда? Ам ви аялрин диде тирди вучиз аннамишзавач? Вуна адан рульгъ хаждай са къве келима лагъанайта, ви сивин пад хкатдайни мегер!?

Гила чна Рафинатазни къимет гун. Режеба "ина папан гъунар авайди туш, абур чеб чеплай дадлуу хъанвайди я" гафар лагъайла, Рафинатавай жедай къван, къал-макъал акъуд тавуна, гъа мугъманрин вилик, Режебаз вичиз регъуль жедайвал, зар-афратик кутуна, мисал яз ихътиң гафар лутгүз: "Я чан итим, на цик кутурбурук, заз чиз, за кутурбурулайни дад жеда. Гъавиляя къенлай куулухъ на кутада. Чна къве-дани нэдэй". Бес чара итимрин вилик, жуван юлдашдиз "на агуу түүрай" гафар гыккى сивяй акътазава? Белки, Режебан къиль элкъвенва жеди. Папавай адан къиль кууначиртлани жезвай къван. "Түрфанд" акъвазардай чкадал адал нафт илич хъувун дүз хъанач эхир. Режеб вичин аялрин буба тирди ада гыккى бейнидай акъудна? Гайиф...

Ингье чи девирдин хизан. Ихътиңдээ "хизан" лугъуз женин? Валлагъ, гаф авач: сад-садалай "пайгар" я. Са пад хъайитлани "гъургъу" хъана къандачни? Жегъиль вахтар, сад-садал ашуку хъайи легъзяяр күнен гыккى хъана рикелай ракъурзава?

Жегъильвилин мугъуббат рикел хизан, күнен таафуулар къаябар цурурайта, гъикъван хъсан тир. Зи ахварни гыккъикъатдиз элкъведай. За умуд кутазва: чи хизанар вири түквей хизанар жеда. Иншалла...

Сулейман ПАШАЕВ

Инсанди гүтгүллудаказ гузтай садакъдай авай менфятдикай Пайгъамбардин (Аллагъдин салаат ве салам хууй вичиз) газаф гъадисра лагъанва. Мисал яз, са гъадисда къейднава(мана): "Күн, гыч тахъайлла, хумравдин са паюнал къянни жеңенемдин цукаи хуъз алахъ" (Бухарий, Муслим). И гъадисдихъ ихтиин мана ава: дингал амал авуналди, күнне күн цукаи худай затл арадал гъаш. Мисал яз, гыч тахъайлла, хумравдин са пай къван (гъакъван гъвачи) садакъа гуналди.

чииз, им абуру жемият патал авунтай садакъя я. Мукъулькай рахайла, Аслан Гъашумовни риклел къвевза. Ада аялрин "Чубарук" баҳчадиз физвай къубудал вичин тақъатрихъ муть эцигна. Сайд Гъабибова лагъайлла, и баҳчадиз физвай чекдик ракъун варар кутуна.

Са сеферда Пайгъамбардин (Аллагъдин салаат ве салам хууй вичиз) хабар къуна: "Инсанрикай гылхитинди хъсаня?". Ада жавабдана: "Халкъдиз хийир гузвойди, халкъ патал менфятлу крат иизвайди". Ханагъмед Эсупов рагметдиз фейила, адап рухвайри чипин бубадин экъу къаматдин гъурметдай, садакъя яз, хурун советдин дараматдин вилик квай паркуна агъсакъалар патал ял ядай къур (беседка) эцигна. Яни абуру чна винидихъ гъувай тъадисда къейднавай хтиин кар авуна. Къуй чепелай Аллагъ рази хурай!

Нуралиев Эюб муаллим рагметдиз фейила, садакъя яз, адап рухвайри хурун цийиз түкъурзай күнедиз чиргъ вегъена. Чипин рагметдиз фенвай багърийрилай гузтай садакъдихъ хурун маса магълейрани 25-30 касди и кар давамар хуувуна. За абурун виридан тъварар къазвач, вучиз лагъайлла, са касдин тъвар, риклел аллатна, күн тавартла, ам бейкеф жеда. Аллагъдиз вири аквазва, ван жезва. Винел ақуд тавуна, авунтай хъсан кардай къвевтай суваб мадни артух жезвайди я. Аллагъди къабулрай виридан садакъая.

Газаф лезги хуэрера инсан рагметдиз фейи пуд лагъай юкъуз мукъва-къилийри, хурун жемят къватна, абуруз, меҳъерик хыз, гъар са наз-намет алай суфраяр ахъязава. Бэзибуру къейидан сурхъ виш агъзурдалай виниз къимет авай мармардин

Давам жезвай садакъа

Адахъ авай берекат чир хун патал тек са гъя и гъадис гъунни бес жезва. Садакъади инсан вилик хун тавур къиникийкай хузвана, мал-девлетдик мублагъвал кутазва, жеңенемдин цуваи хузвана. Садакъа гайи касдилай Аллагъ рази жезва, гыкъи лагъайлла, ам гайи касди адахъ муть теж инсандин риклиз шадвал багъышзана.

Лагъана къанда, садакъа къве жуъре ава: инсанди тайин са касдиз гузтай пулуни тақъат ва я пишкеш; давам жезвай садакъа (вири жемиятдиз хийир гызваи садакъа). Къвед лагъайдас араб Чалал "садакъатул жария" лугъузва (яни инсан къейидалай къулхуни давам жезвай садакъа).

И садакъадин жигъетдай Пайгъамбардин (Аллагъдин салаат ве салам хууй вичиз) лагъанва (мана): "Инсан къейидалай къулху адан вири амалар къатл жезва, анжак пуд кар квачиз: давам жезвай садакъа; чирчилик, шим - вичикаи менфят къачувай; диндар велед - вичин диде-бубадиз дуъа иизвай" (Муслим).

Чна Мегъарамдурун райондин Советский хуъре, зун имам яз, жемият патал гузтай садакъа ишлемишун тежрибадик кутунва. Месела, хурун мектебдин муаллим Зейнедин Къарибов рагметдиз фейила, адап рухвайри мектебдин виликай физвай хвал асбестдин турбайра туна. Гила хвал михъи хъанва, тахъайлла, гъар йисуз аялри, субботнике тешкилиз, хвал михъздавай, къайдадиз хизвай.

Селимханов Эмирхан буба рагметдиз фейила, адап рухвайри, садакъа яз, къейи касдихъ сурарал къап ийидай махсус чка (навес) түкъурна. Ана вишлелай виниз инсан-ривай къап ийиз жезва.

Сегъраб Эфендиева, вичин диде-бубадин гъурметдай, садакъа яз, хурун футбол къулъвадай майдандал булах түкъурна. Анал Къуръандин са аятдин келимаяр атлан-вай махсус къулни апкъурна. Булахдикай менфят къачувай гъар са касди адап тъвар-цихъ сувабдин гафар лугъузва.

Советский хуъре цийиз арадал атанвай микрорайондиз фин патал къубудилай элячина къланзай. Анал вахтуналди са акылан къулайди тушири муть эцигнавай. И мулкара яшамиш жезвай Шараф Ферзалиевани Бута Примова чипин харжийрихъ къубудал вижевай муть эцигна. Са шакни ала-

къванер акалзана. Им, зи фикирдалди, исраф я. А тақъатар вири хуър, жемият патал менфят авай умуми са къвалах къилиз ақудуниз харж авуртла, хъсан я: гъам къенвай кас патал, гъамни адап багърияр, жемият патал.

Жуб имам яз, за хуъре са кас рагметдиз фейила, адап багърийриз пуд лагъай юкъуз сур-къул атлайбуруз, къел-бахш авурбуруз ва патарилай хтай мугъманриз са гъвечи суфра ачуун теклифзана. Сурун къилихъ къязавай къванцикай рахайтла, за хурунвийриз рагметдиз фенвай кас хайи ве къейи югъ, йис къалурнавай са гъвечи къван кутун мес-лятзана. Эгер инсандилай алакъздаватла, адахъ гъахътин мумкинвилер аватла, вири жемият патал хийирлу са кардик къил кутурдай. Къенвай касдиз гъахътин крарикай менфят жеда.

Къейд ийин хы, Советский хуъре сад лагъай "садакъатул жария" авурди и хурун ағвали Челебова Рабият баде я. Ада, вичин итим-Билал буба рагметдиз фейила, итимдин ве вичин патал (чан аламаз), садакъа яз, 1998-йисуз эцигнавай мисклидин вилик пару са чипин магъледал булах түкъурна. (Гаф кватаи чекдик ракъун хы, Билал бубадихъни Рабият дидедихъ чипин хайи веледар авачир).

“Импорт”
(Фельетон)

Мерд Али ЖАЛИЛОВ

Жувандини чаради лишнамишзай мисалар чакъ газаф ава. Чарадан шивцелай жуван ламра гудай хийир артух жеда лугъуда. Чарадан тавханадилай жуван демекда ақудай ийф къулайди жеда. Жуван перем я жуваз пара мукъвади. Жувакъ шедайбур жуван къве вил, жував фад агақъдайбурни жуван къве гъил түшни? Жувакъ виляй вегъин та-вуртла, масадавай агъзариз бажагъат жеда. Масадал алай къалин кълтурни ваз чим ақудада. Жуван вац жуве яцу ая. Жуван кълумз вац лагъ. Жуванди течирдаз чарадини чир жеда... Лагъ, авай къван камаллу келимаяр!

Зи риклел абурикъван газаф атунихъ себебар авачиз туш. Абурил зун саки гъар юкъуз, гъар камуна гъалтзава...

* * *

Икъ, вилерин азарди гъелекзай мишил жеда (зат тъварар дегишарнава), югъни нянихъ элкъенвена, ийкъан зегъемни тимил хъсанва, къачерини са тимил къвалихърай, риклени алахърай лагъана, къвалийкъеңчиз этчеңи.

- Вун гынин я и рагъдан береда? Къучеда ви вуч кважнава? - гъарайзана къягъудар къарида.

- Ял яда, къари, михъи гъавадал. Къваликъианва ацукъда? Аптекадиз фена, сад-къве дарманни къачуда...

- Мукъаят хъухъ жувал. Аял къвале-вайтла, гъамни ракъурдай, - генани къайгъударвал къалурзава къарида.

- Сагърай, къари! Вун хътин кайвани авайди нивай ярхариз жеда! Зун яргъариз фидач, михъи гъавадал са тимил къекъвена хкведа...

* * *

Къувезека жибина тъвар риклел хуън патал дарман күтъягъ хъсанвай къульне къабни (чарчин къвати) түнвай. Аптекадиз фена, жибиндай къвати ақудна, вичиз къланзай дарман чирна аптекарь руша.

Кукъалай къанелди лацу халатра авайда къувез касдин къватидиз килигна, ава лагъана ахътин дарман. "Гидро-кортизон - глазная мазь" гафар алай къватидал. Гъилелди икъи рангуналди къеңна, къиметни къалурнавай - 33 манат.

Руш дарман газа хкведалди, къувезка, гысабна, пулни гъазурна.

- Халу, чи дарман импортный я, а пулунихъ жеда, - лагъана хъуърез-хъуърез руша.

- Лагъ ман, чан руш, дармандин къимет.

- 99 манат.

Къувезека чина гъа геренда рагъул циф къекъвена. Тажубвиледи ам гагъ гъилевай пулдиз, гагъ дарман газа руша килигзана. Суаллу хъсанва къувезек.

Дарман гъа сад я. Казанды ақуднавайди. Кукъемни гузай. Вилериз хейлин реяят жезвай, ам яйайла. Гила къячувай - импортный. "Пуд сеферда багъади?" хиял физва къувезекан риклай. "Изду вуна вчуда? Къачудани? Тадани? Къачун тавуртла?"...

- Халу, им хъсан дарман я. Иморт я!

- Чан руш, чи дармандилай артух адак вуч ква?

- Къецепатай пис затл гъайдай туш, халу. Ваз и къватидин гуричевал аквазвани?

- Гила дузы лагъана. Къватидилай гъейри адак цийи маса затл бажагъат ква. "Түрчег къватиди тур цимилдикай къенфет жеда жал?" - винел ақудна къувезека вичин фикир.

* * *

Экъечина Къулибек, дарманди туна, аптекадай. Гуричукъа бегъем чур хъана. Гъавадин серинвал къайивилиз элкъевэз этчеңи. Вичин асадин къенкл чиле эця-гъиз-этчеңиз хкvezvaiy aadal k'ytg'ane taniish.

- Гыкъи хъана, Къулибек стха? Пел атлугъана, чиле аса эцягъиз, вуна нелай къисасар вахчузва?

- Я ківал къени хъайди, хъсан хъана вун гъалтна. Ваз аквазва зун аптекадай хкvezvaidi. Са варз вилик 33 манатдай къаҷур дарман къе заз 99 манатдай гузай. Иморт я лугъузва. Чи дарман авац лагъана...

- На зи кайи чайрал къел алахана хъи. Ваз и зи гъилевайди аквазвани? Им за, гъамиша физ, вердиш хъсанвай "1000 мелочей" түквендай къачунва. Шаз ибур 200 манатдай тир. Хцин цийи къвалирлар за 8 tlap 1600 манатдай къачунай. Ци заз и сад 1600-дай гана. Гъа ваз хъиз, зазни им "иморт" я лагъана... На низ арза ийида? Гынин фида? Къвалин раг tlaplar алачиз тадани?..

* * *

Къулибек са тимил секин хъана. Вичайни кайид гъалтайди къатланана, ада къвалихъди гъерекатна. Рекье "Некъедин продукттар" къенвай түквендиз фена. "Жуван шеъверда гъазурзай са къватиди авай къатух къачуда", - фикирна ада.

Гъамиша ацланвас акур шкафдай ада вичиз таниш къвати жағанач. Маса къватияр, банкяяр къачудай пулни адав гвачир. 50 манатдихъ са къвати къатух къачуз вердиш хъсанвай Къулибек гилан къвати къилалай къиметар акурла, адан зегъле фена. «Я и къапара авайди некъедин шей туш. Я абури вири къецепатай гъанвай иморттар я», - хиял фена риклай. Дезгедихъ галай къам яцу түквендиз къувезекан юзунар ерли хуш хъанач.

- Гыкъи хъана, санкълар, газаф къекъвена, затлни къачунач хъи? Ваз аквазвани, вири имортный къапар я! Гынхъин гуричегуб! Къенвайдини - чиниз гъа яръарай гъанвайди. Ви къурув къан тийиз кичевани? Ужуз шей ни незмайди я?..

Къулибек вичин къилиз къута чукъвейди хъиз хъана. Вилериз хъсандин тақвазвай ам са къам-шам амай шүшшенин шкафда ақъаз. Ракъларин рехъ кважнавай. Түквендин иесиди къувезекан къун къуна, къуын пек хъиз, къечел галччурна: - Алад, кичиди! Са бала къведалди, жуван дехме жағур хъия!..

* * *

Эхъ, гуричукъа хъсанарда, нянин се-ринрикай лизет худда, герек къве дарманни къачуда лагъай Къулибек, еб атлай чанта хъиз, хейлин вахтунда къучедал ялгъуздиз аламукъна. Бахтунай хъиз, къуншидин гада акуна, вичиз къумек гун талабана...

- Гыкъи хъана, Къулибек даш? Рехъ алатнавани? Ялгъуздиз ви инал вучала?

- Хъайвал лагъайлла, вахт пара къан жеда. Гынин фенатлани, акурди "иморт" хъана. Ада зи къил элкъурна, фир-телефир квадарна, хва.

- Я буба! Иморт туш, завал я, завал!

Гуж я ам чал илтінавай. Чина жезвай емишарни патай гъизвайла, ваз ужуз затлар къланзавани? А вахтар фена...

- Я хва, бес жуван таъсибияр амайди түшни? Бес къецепатай гила затлни хизмач, къядагъаяр эцигнава

Къагъиман ИБРАГИМОВ

И эку дүньядал атун гъар са касдин еке бахтлувал я лугуда. Чехи хана, келна, пешекарвал къачуз зегьмет чуугуна, хягъай кеспидин рекъяя баркалла къедай агалкъунар, коллективдин арада гъурмет, авторитет къазанмишна, ақалтзавай несилдиз чешне хүн - им генани еке бахтлувал я. Ихтиян инсанар лезги чилихъ гзаф ава. Абурукай сад рагьметлу къара��уруеви, Дагъустандин Огни шегъердин шүштедин заводдин директордин заместитель яз къалахай Рагъман Салманович Кичибеков хизанды дидедиз хайи пуд лагъай велед **КИЧИБЕГОВ Фаръгад Рагъманович** я.

Пешедин устад

Ам 1972-йисуз Дагъустандин Огни шегъерда дүньядал атана. 1987-йисуз шегъердин 8-класс ақалттарай жаван Новочеркасск шегъердин эцигунардай техникумдин "Промышленное и гражданское строительство" отделенидик экечина. Техникум чешнеллудаказ ақалттарна, жегыл пешекар мастервиле къалахиз Дагогиян ХСУ-диз (хозрасчетдин эцигунардай участок) хтана. Ина са яиса къван къалахна, 1991-йисуз Ростовдин инженервиллини эцигунрин институтдин "Промышленный и гражданский инженеринг" факультетдик экечина.

ХСУ-да къалахдайла, дерин чирвилер аваз къилин образование къачунтай Фаръгад Рагъмановича карханадин директорди вичин заместителвиле күллугъ авун теклифзава. Эцигунардай инженерди къалахдив эгечай сифте ийкъарлай вич кар алақадай пешекар яз къалурна. Адан иштираквал аваз Огнида хейлин объектар эцигна. 1996-йисуз, къалахдив къерх тахъана, ада Москвадин госуниверситетдин экономикадин информатикадин факультетда экономист-менеджервиле рекъяя чирвилер къачува.

1998-йисуз ам Дербентда авай Дагъустандин къиблепатан районрин федеральный казначействодин региондин отделенидик ахтармишунринни ревизиядин отделдин казначейвилин күллугъ тамамариз ракъурзава.

И яисара отделии Къиблепатан Дагъустандин районрин бюджетдин организацира тухвай къалахдин нетижада бюджетдин гъахъ-гъисабтухунин рекъе ахъязавай хейлин кимивиле винел акъудна. Бюджетдихъ галаз къалахдив бухгалтериз цийи къанунда гъатнавай дегишвилерин гъавурда тваз ва цийи къайдада къалахиз күмекар гана.

2005-йисуз ам Дагъустан Республикада авай Федеральный Казначействодин Управленидик Мегъарамдухурун райондин отделенидик начальникун күллугъдай тайнарзава.

Инз атайла, отделенидик идарадал

алай гъал акурла, ам са тимил сефил хъана. Къулайсуз шартара работнириз къалахдай акъван ашкы тежедайди Ф.Кичибековаз чизвай. Къалахдив га-тунна, работнирихъ галаз таниш хъана, абурун пешекарвиле дережа чир хайила, адаz колектив хъсанди тирди акуна. Казначействодин са гъавадин күгъне дарамат алай чкадал ада цийиди эцигунин рекъер-хълер жагъурунин везифа, къалахдиз къец тагана, вичин хивез къачува.

А яисара ана къилин казначействодин къуллугъдай къалахай Эрик Даирович Ибрагимова рикъел хизвайвал, Фаръгад Рагъмановича къалахал атай сифте йикъарилай вич истемишунардайди, гзаф къевивалдайди, сабурлуди ва гъа са вахтунда къалах тамамдиз къиле тухузвайбурун тарифдайди ни яз къалурна. Ам вини дережадин пешекар тирвияй, отделенидик къалахни вилек фена. Ада, такъатар жагъурна, хъсан къулайвиле авай дараматни эцигна. Ани гъятнин кваз гүзел чкадиз элкъурна.

Кар алақадай пешекардиз Федеральный Казначействодин Управленидин регъберрини хъсан къимет гана. Ам 2009-йисуз Дагъустан Республикада авай Федеральный Казначействодин Управленидин Дербент шегъердин ва райондин отделенидик начальникун күллугъ тамамариз ракъурзава. Цийи күллугъ таниши тиртлани, чехи жавабдарвал артух жезвай.

Фаръгад Рагъманович, ял ягъиз мукъвал-мукъвал экспкурсийриз фида. Гатузни хъульбуз шегъерда авай шама-гъаждин тана ял яда. Михы гъавади,

къавчи-къавчи къекъвена галатуни, ахпа ацукуна тъбиатдин акунрал гъейранвал авуни чандиз секинвал, регъятивал гъида, гъисабзава ада.

Хуш къилихрин инсан хъиз, ам жумартгу касни я. Вичин харжийрихъ ада шегъердин 2-нумрадин интернатда къелзай аялриз, абурун гъульбуз шадардайвал, аниматоририхъ галаз гъульшар тешкилзава, абурун арада конкурсар шад мярекатар тухузва, савкъатар пайзава, шегъердин инсанриз, усал гъалда авай набут ксариз къумекар гузва.

Халкъди лугъудайвал, кар вилек тухузвайда, къалах алақазавайдаз халкъдин арада гъурметни жеда, къиметни. Фаръгад Рагъманович РД-дин Федеральный Казначействодин Управленидин патай шаъабрин сагъиб я. Экономикадин рекъе къазанмишнавай агалкъунарай ва яргъал яисара гъакъисагъ зегьмет чуугуна адаz "РД-дин лайхуу экономист" лагъай гъурметдин тъвар, Россиядин финансирин министрвиле "Финансирин рекъяя отличник" лагъай хурудал алкүрдай знак ганва.

Фаръгад Рагъманович түккөй хизандин къилни я. Умъурдин юлдаш Нарима Израфудиновнадихъ галаз санал ада веледриз хъсан тербия гана, къве къегъал хва чехи авунва. Нарима Израфудиновна камаллу дишеғыя я, ада "Промстройбанка" бухгалтервиле къалахна, гила къалин майишат къиле тухузва.

Чехи хва Сейфулла Фаръгадовича Россиядин халкъарин дүстүрлини университет ақалттарна, шегъерда судьядин күмекчи яз къалахдава.

Чехи бубадин тъвар эхцигнавай гъвеччи хва Рагъмана Россиядин технологический университетдин 2-курсuna келезава.

16-июндиз Фаръгад Рагъмановича вичин 50 яисан юбилей къаршила-мишна. Хайи югъ мубаракрай, квехъ чандин сагъивал, къалахда еке агалкъунар, хизанды хушбахтвал хъун чи мурдя.

Зегьметди лигимарнавайди

Сулейман ПАШАЕВ

ЗЕЙНАЛАН буба Пирвелиев Билал Къуджаевич 1908-йисуз Ахчегъ райондин Жикъискарин хуыре дидедиз хъана. Аял члавалай къелечивилин ва ракъуай гъар жуьредин аллатар түккүрдай пешедин иеси хайи Билал бубади сифте хуыре, ахпа Азербайжан пата къалахна. Хъсан пешекар хъиз, ам каптлеат ийизвай касни тир.

1970-йисуз Билал бубадин хизан ва са къадар маса инсанарни Мегъарамдухурун райондин Советский хууруз куыч хъана. Ада вичин умъурдин юлдаш Гулыбичедихъ галаз пуд гадани къве руш чехи авуна, чешнелудаказ тербиямишна.

Къенин сүгъбет вич Советский хуурун тай тир, 9-июндиз вичин 70 лагъай гад къаршиламишавай Зейналакай я. Ада 4-классдалди хайи хуыре, гульбүннин 4-йисуз - Мацарин юкъван школада, ахпа Мугъанды келна. Советтин Армияда къуллугъна хтайла, Сумгаит шегъердин химико-технологический техникумдик экечина. Гульбүнлай са 1985-мисанриз синтетикадинни каучукдин заводда къалахна. Ахпа адакай Дербентдин "Электросигнал" заводда механик хъана. Комсомолдин путевкадалди ада Иркутскдин областда целлюпозадинни чарчин комбинатда зегьмет чуугуна. Гульбүнлай Түркменистандин Небитдагъ шегъерда буругъчи хъана.

1978-йисуз Зейналы Людмила Гулемметовнадихъ галаз къисметар сад авуна. Советский хуурун юкъван школада ада сифте электрик яз къалахна, алаe вахтунда майишатдин рекъяя директордин заместитель я.

Зейнал Билаловичан ва Людмила Гулемметовнадин хизанды къуд велед ава. Чехи гада Рамазана, МЭСИ-дин экономикадин факультет яры дипломдалди күтаянга, Санкт-

Петербургда къалахдава. Адахъ са рушни гада ава.

Зейнаба МЭСИ-дин экономикадин факультет ақалттарна, Норильскдин алюминийин комбинатда къалахдава. Адахъ къве аял ава.

Расима, къве рушан бубади, икъардин бинедаплаз Калининграддин областдин Черняховск шегъерда къуллугъзава.

Рагъман Санкт-Петербург шегъерда водоканалдин сантехникадин рабочийрин бригадир я. Адан чехи руша бажарагълу аялрин школа-гимназиядин 9-классда келезава. Ам школадин телевиденидин ведущийни я.

Бажарагъ, алақунар авай жемятдикай барат тир чи хуурун чехи пай ағвалияр патарал яшамиш жезва, гъанра къалахдава. Абурун хуыре яшайиши кутадай, зегьмет чуугвадай ва хуыр аваданлу ийидай шарттар, мумкинвилер авайтла, ажеб жедай.

Гульзел макан

**Патимат КЪУРБАНОВА,
ДГУ-дин филфакдин РДО-дин студентка**

ханаяр, ңүз икрамзавайбуру ибадатзавай чкаяр, мискин, килиса ва чилин къаныквай дустастыкхана (зиндан) ава. Къеледай гүзел акунар авай Дербент аквазава.

Дагъустанда машгъур чайрикай сад - тақабурлу Шалбуз дагъ ава. Адахъ галаз акулай шаъабин къаныквай алакъалу я. Заз чиз, вилеради такунмаз, Шалбуз дагъдин гъайбат гъисс ийиз жедач - ам гъар са касдиз акуна къанда.

Ибурал алава яз, Дагъустанда Самурдин гүзел, надир там ава. Россиядин чилел алай сармашхудиз ухшар набататрин тек са там. Маса ульквейриз лув гузайва къульхуу дагъистарында айылдузай жуърейрин къушари ина рикъалаз мукар кутазва. Абурун чехи пай Ярутка баттада гъатнава.

Июлдин юкъварилай сентябрдади Самурдин тама цүк ақүднавай лотосдиз килигиз жеда. Михы це балуғырин лужар аквада. Гатун эхирра ва зулухъ къереца, тамун емишар дадмишиз жеда. Самурдин тамуз фин Къиблепатан Дагъустандин гүзел тъбиатдихъ галаз таниш жедай лап хъсан мумкинвал я.

Рагнеда РАМАЛДАНОВА

29-июндилай 4-июлдадли Дагъустанда фольклордин ва адтедин күлтүрадин “Дагъвияр” тваралай международный XX фестиваль кылы фена. Адан сергятара аваз Махачкъалада, Р.Гамзатован тварунихъ галай Милли библиотекада, “Газаф миллетрикай ибараттия Россияядын медениятдин хиле санал квалахун ва медениятдин ирс хүн” элкъвеи столдин квалиах ачхудайла, РД-дин күлтүрадин министрдин заместитель, Республикадин халкъдин яратми-

ли, Къаякент, Табасаран, Акуша ва Шамил районрани кылы фена...

Мегъарамдхурун райондин пресс-къулгүлүди хабар гузтайвал, 2-июлдиз Липецкин фольклордин “Вера” ансамбль и райондиз мугъман хъана. Мегъарамдхурун райондин кыл Фарид Агъмевован ташуругъадали мугъманрин делегация райондиз гъяхъязавай чкадал хажнавай стеладин патав фуни къель газа “Мегъарамдхурур” ансамблди тамамарай түйт къульерди къаршиламишна. Райондин күлтүрадин отделдин директор Эседуллагы Селимова абураз программадик квай мярекатрикай хабар

хъхъана. И юкъуз “Фестивалдин открытия” лишандик кваз меркэздин кылин майдандал кылы фейи концерт РДНТ-дин “Лепе” хорди ачхуна. Дагъустандикай, ватанпесревилкай ва хайи край кланвиликай ашук Алихан Мегъамедрагымова, Мегъамед Агъарова, гъакыни фольклордин “Акуша” ансамблди, Чародадин итимирин хорди ва маса колективин устадри ам мадни гурлу авуна.

Республикадин күлтүрадин умурда лишанлу вакыиадин эхиримжи юкъуз, РДНТ-дин 85-йисан юбилейдиз талукъарна, “Этнокүлтүрадин Дагъустан” тваралай алас Ма-

“Дагъвияр” - XX фестиваль

шунрин квалин (РДНТ) директор Марита Мугъадовади къейд авурвал, 2012-йисалай ЮНЕСКО-дин къяюмилк кваз кылы тухузтай и фестивалдин кылин мақсад Дагъустандин, Россиядин ва дүньядин халкъарин милли медениятдин ирс хүн валиктухун, жүрөба-жүре халкъарин арада дүстүрли алакъяр магъкемарун я. Адан тешкаптация - РД-дин күлтүрадин министрствояя, Россиядин государстводин халкъдин яратмишунрин В.Д.Поленован тварунихъ галай квали (ГРДНТ), РДНТ, “Арт-инициатива” международный холдинг ва икмад.

Ци фестивалда Индиядин, Белоруссиядин, Киргизиядин (арада мензил аваз - Донецкин халкъдин республикадин ва Азербайжандин), Россиядин 15-далай виниз регионрин, гъа гысадбай яз Марий-Эл, Крым, Башкортостан, Калмыкия республикайрин, Архангельскдин, Ростовдин, Москвадин, Липецкин, Новгороддин, Омскдин, Смоленскдин областтин ва Ставрополдин крайдин, гъакы Дагъустандин 50-далай виниз фольклордин ва яратмишунрин колективири иштиракна.

Фестивалдин программадик жүрөба-жүре жанрайрин проекттар квай: РДНТ-дин 85-йисан юбилейдиз бахшна, “Этнокүлтүрадин Дагъустан” гала-концерт, “Каспий - дүстүрли къерер”, “Халкъдин парталдин ширият”, “Дербент - цивилизацийрин къекъуын”, “Манилагъ, ашукы!” концерттар, милли парталар алас къекъунар ва икмад. Фестивалди жүрөба-жүре халкъарин күлтүрадин векилар тир яратмишунрин газа къадар колективар, халкъдин алатор язывайбур ва халкъдин сеняктарин устадар са майдандал къватына.

Дагъустандин меркездилай гъейри, фестивалдин сергятара аваз мярекатар Дербент, Каспийск, Хасавюрт, Къизилпорт шеърра, Мегъарамдхурун, Унцукул, Къу-

гана. Шад мярекатда райондин администрациядин кылин заместитель Сократ Мурадалиевани иштирекна. Райондин кылин ва вичин патай ада мугъманар Россиядин кылбепатан мулкарал атун тебрикна, Дагъларин улкве хъиз, адан гъарь са районни мугъманар хушда-каз къабулиз газа тирди къейдна. Мугъманар патай итижлу программа түкүлүрнавай. Аник Советский ва Филерин хуярериз мугъман хъунни квай. Икм, Советский хуярун тарихдин ва край чирдайбурун музейда мугъманриз чи халкъдин тарихдинни медениятдин экспонатриз ва гъакыни инсанри квалин-къян ва хуярун майшатдин крат кылиз акындулай ишлемишай алаториз, Россиядин гъакимизиз ва полководециз (Дагъустандиз, гъа гысадбай яз Мегъарамдхурун райондиз аттай касарин картинар музейда хуярва) талукуз са маса сүйзетарна. Советский хуярун күлтүрадин къешенгвал къейд авур ва тебрикдин гафар ла-гъайбурун арада Россиядин государстводин халкъдин яратмишунрин В.Д.Поленовантварунихъ галай квалин директордин заместитель Мэри Русанова (гаф квайт чкадал лугуун, ада РДНТ-дин директор Марита Мугъадовади РД-дин күлтүрадин министрстводин ва ГРДНТ-дин тварарихъай тебрикдин гафарихъ галаз санал 2021-йисуз Вири-рессиядин “Халкъдин яратмишунрин виридалайни хъсан квали -2021” килигин-конкурсда 1-чка күн тестикъарзай лишанлу знакни вахкана), РД-дин Халкъдин Собранидин депутат Камил Давдиев (РД-дин НС-дин Председатель Заур Аскендирован тварунихъай тебрикдин Чаркелна) ва масабур авай.

Мярекат Дагъларин улкведин, гъакы күннүн республикайрин ва Россиядин регионрин колективири гурлу концерт гуналар акылтна.

Фестиваль акылттаруниз талукъарнавай шад мярекатда Дагъустандин күлтүрадин министр Зарема Бутаевадини иштиракна. Ада XX фестиваль, РДНТ-дин 85-йис тамам хъун - республикадин медениятдин хиле лишанлу вакыиар - РД-дин Президент В.Путини малумарнавай Россиядин халкъарин медениятдин ирсинин Иисал ацалтун, “Дагъвияр” неинки са Дагъустандин, гъакыни чи чехи Ватан мадни яргъара машгүрзазавай мярекат тирди къейдна. Эхирдай фестивалдин иштиракийиз рикмал аламукъдай пишкешар бағышна.

Балаяр баҳтлу хъурай!

Жалаудин АБДУРАЗАКЬОВ

Хив райондин Къванцилприн хуярый машгүр инсанар - илимирин кандидатарни докторар, офицерар, спортсменар... газаф акъатна. Абурун арадай яз, сифтеңан офицер Агъабег Къафланован (30-далай виниз йисара ада хуярун юкъван мектебда военрук яз квалиахна, аялар военный училищериз гъахын патал гъазурна), ина келай Нариман Къазимегъамедован (алай вахтунда генерал-майор, РФ-дин МЧС-дин Дагъустанда авай Къилин Управленидин речьбер) ва газаф масабурун тварар къаз жеда. Къванцилай акъатай ксар исята неинки Дагъустандин, гъакыни Россиядин жуяреба-жүре шеъерра, гъа гысадбай яз Москвада, Санкт-Петербургда, Екатеринбургда, Ростовда, Красноярска, Иркутска, Нижневартовска, Сургутда, Норильска, Рязанда, Саратовдин ва Ставрополдин крайра, Къазахстандин Павлодар ва Актау шеъерра ва масанраны газаф ава.

Жуван миллетдин векилрикай хъсан гафар ван хайила, пары къадар шад жеда. Иллаки жегылти келунра, спортта хъсан нетиҗая къалуруни чак лувар кутазва. Нижневартовскдай (ХМАО-Югра) чав хъсан хабарар муквал-муквал агакъзава. Икм, са тимил вахт идалай вилик ана яшамиш жезвай чи ватанэгъли, дзюдодай ва самбодай спорттадан мастер, Кыблепатан Кореядин Чунчук жеда. Къванцилай акъатай ксар исята неинки Дагъустандин, гъакыни Россиядин жуяреба-жүре шеъерра, гъа гысадбай яз Москвада, Санкт-Петербургда, Екатеринбургда, Ростовда, Красноярска, Иркутска, Нижневартовска, Сургутда, Норильска, Рязанда, Саратовдин ва Ставрополдин крайра, Къазахстандин Павлодар ва Актау шеъерра ва масанраны газаф ава.

Нубатдин сеферда чун Нижневартовкса Шамиль Зульфи-къарован межхъерик квали хъана. Адан свас Къазахстанда чехи хъанвай чи лезги бала я. Цийи хизандиз Аллагыдай баҳтар гурай! За гъамиша лугузва: чи хътин халкъ авайди туш дүньяда. Акыллу, речимлу, игит, вафалу. Кланзавайди, акъалтзавай не-сиприз дубъ речь къалурун - абуруз хъсан тербия ва чирвилер гун я. Амай хъсан вири ерияр чи миллетдин ивидик ква.

Межлисда газаф мугъманар, гъа гысадбай яз машгүр спортсменарни, маса миллеттин векиларни авай. Ана Шамилан тренер Виктор Валерьевич Воробьевин иштиракна. Аферин ва баркалла азас! ХМАО-Юграда Шамилаз вичин устадвал къалурдай вири мумкинвилер яратмишна а касди. Чахъ газа жуванбүрни ава, дүньядикай хабар аваирбурс, са квалиахна къайила, “моя хата с края” лугуудайбурс. Акм виже къведач, пака вазни күмек клан жеда.

Са къве газа мекъерик иштиракай “Кавказ” ВИА-дикайни лугуз кланзава. И дестеди Покачи шеъерда Яран суварин межлисар пулсуз са шумуд сеферда къалурун. ХМАО-да авай амай дестейрини Яран суварик пулсуздаказ иштиракзала.

“Кавказ” ВИА-дин манидар Рустам Рамазанов Къурагъ райондин Хләжай, ямахаяр язайвай къве стха - Магъмуд ва Умар Клиридай я. Мекъерик Дагъустан Республикадин лайхул артист Мегъамед Аликоверовин квай. Вири музыкантри зөгъмет чигуна, межлис гурлуди хъана. Аферин, баркалла абуруз!

Мехъерик чи стха Лазерани вичин хизанни галаз газаф активни дақаз иштиракна. Адан ери-бинин Къванцилприн хуярый я. Чи байлайри Тюмендин медакадемияда санал келна. Медакадемияда чун сад-садаз акурла, риклиз пары хуш, чун чахъ галаз мукъувай таниш хъана. Газа квайт чкадал лугуун, чи къведен балайрини вири “вадар” аваз келна. Исята Ростовда ва Дагъустанда квалиахзана.

Зун газа шеъерриз физвай кас, зи квалиахна галаз газаф активни дақаз иштиракна. Адан ери-бинин Къванцилприн хуярый я. Чи байлайри Тюмендин медакадемияда санал келна. Медакадемияда чун сад-садаз акурла, риклиз пары хуш, чун чахъ галаз мукъувай таниш хъана. Газа квайт чкадал лугуун, чи къведен балайрини вири “вадар” аваз келна. Исята Ростовда ва Дагъустанда квалиахзана. Зун газа шеъерриз физвай кас, зи квалиахна галаз газаф активни дақаз иштиракна. Адан ери-бинин Къванцилприн хуярый я. Чи байлайри Тюмендин медакадемияда санал келна. Медакадемияда чун сад-садаз акурла, риклиз пары хуш, чун чахъ галаз мукъувай таниш хъана. Газа квайт чкадал лугуун, чи къведен балайрини вири “вадар” аваз келна. Исята Ростовда ва Дагъустанда квалиахзана. Зун газа шеъерриз физвай кас, зи квалиахна галаз газаф активни дақаз иштиракна. Адан ери-бинин Къванцилприн хуярый я. Чи байлайри Тюмендин медакадемияда санал келна. Медакадемияда чун сад-садаз акурла, риклиз пары хуш, чун чахъ галаз мукъувай таниш хъана. Газа квайт чкадал лугуун, чи къведен балайрини вири “вадар” аваз келна. Исята Ростовда ва Дагъустанда квалиахзана. Зун газа шеъерриз физвай кас, зи квалиахна галаз газаф активни дақаз иштиракна. Адан ери-бинин Къванцилприн хуярый я. Чи байлайри Тюмендин медакадемияда санал келна. Медакадемияда чун сад-садаз акурла, риклиз пары хуш, чун чахъ галаз мукъувай таниш хъана. Газа квайт чкадал лугуун, чи къведен балайрини вири “вадар” аваз келна. Исята Ростовда ва Дагъустанда квалиахзана. Зун газа шеъерриз физвай кас, зи квалиахна галаз газаф активни дақаз иштиракна. Адан ери-бинин Къванцилприн хуярый я. Чи байлайри Тюмендин медакадемияда санал келна. Медакадемияда чун сад-садаз акурла, риклиз пары хуш, чун чахъ галаз мукъувай таниш хъана. Газа квайт чкадал лугуун, чи къведен балайрини вири “вадар” аваз келна. Исята Ростовда ва Дагъустанда квалиахзана. Зун газа шеъерриز физвай кас, зи квалиахна галаз газаф активни дақаз иштиракна. Адан ери-бинин Къванцилприн хуярый я. Чи байлайри Тюмендин медакадемияда санал келна. Медакадемияда чун сад-садаз акурла, риклиз пары хуш, чун чахъ галаз мукъувай таниш хъана. Газа квайт чкадал лугуун, чи къведен балайрини вири “вадар” аваз келна. Исята Ростовда ва Дагъустанда квалиахзана. Зун газа шеъерриз физвай кас, зи квалиахна галаз газаф активни дақаз иштиракна. Адан ери-бинин Къванцилприн хуярый я. Чи байлайри Тюмендин медакадемияда санал келна. Медакадемияда чун сад-садаз акурла, риклиз пары хуш, чун чахъ галаз мукъувай таниш хъана. Газа квайт чкадал лугуун, чи къведен балайрини вири “вадар” аваз келна. Исята Ростовда ва Дагъустанда квалиахзана. Зун газа шеъерриз физвай кас, зи квалиахна галаз газаф активни дақаз иштиракна. Адан ери-бинин Къванцилприн хуярый я. Чи байлайри Тюмендин медакадемияда санал келна. Медакадемияда чун сад-садаз акурла, риклиз пары хуш, чун чахъ галаз мукъувай таниш хъана. Газа квайт чкадал лугуун, чи къведен балайрини вири “вадар” аваз келна. Исята Ростовда ва Дагъустанда квалиахзана. Зун газа шеъерриз физвай кас, зи квалиахна галаз газаф активни дақаз иштиракна. Адан ери-бинин Къванцилприн хуярый я. Чи байлайри Тюмендин медакадемияда санал келна. Медакадемияда чун сад-садаз акурла, риклиз пары хуш, чун чахъ галаз мукъувай таниш хъана. Газа квайт чкадал лугуун, чи къведен балайрини вири “вадар” аваз келна. Исята Ростовда ва Дагъустанда квалиахзана. Зун газа шеъерриз физвай кас, зи квалиахна галаз газаф активни дақаз иштиракна. Адан ери-бинин Къванцилприн хуярый я. Чи байлайри Тюмендин медакадемияда санал келна. Медакадемияда чун сад-садаз акурла, риклиз пары хуш, чун чахъ галаз мукъувай таниш хъана. Газа квайт чкадал лугуун, чи къведен балайрини вири “вадар” аваз келна. Исята Ростовда ва Дагъустанда квалиахзана. Зун газа шеъерриз физвай кас, зи квалиахна галаз газаф активни дақаз иштиракна. Адан ери-бинин Къванцилприн хуярый я. Чи байлайри Тюмендин медакадемияда санал келна. Медакадемияда чун сад-садаз акурла, риклиз пары хуш, чун чахъ галаз мукъувай таниш хъана. Газа квайт чкадал лугуун, чи къведен балайрини вири “вадар” аваз келна. Исята Ростовда ва Дагъустанда квалиахзана. Зун газа шеъерриз физвай кас, зи квалиахна галаз газаф активни дақаз иштиракна. Адан ери-бинин Къванцилприн хуярый я. Чи байлайри Тюмендин медакадемияда санал келна. Медакадемияда чун сад-садаз акурла, риклиз пары хуш, чун чахъ галаз мукъувай таниш хъана. Газа квайт чкадал лугуун, чи къведен балайрини вири “вадар” аваз келна. Исята Ростовда ва Дагъустанда квалиахзана. Зун газа шеъерриз физвай кас, зи квалиахна галаз газаф активни дақаз иштиракна. Адан ери-бинин Къванцилприн хуярый я. Чи байлайри Тюмендин медакадемияда санал келна. Медакадемияда чун сад-садаз акурла, риклиз пары хуш, чун чахъ галаз мукъувай таниш хъ

Ватанпересвилиң фиқирап кылиз акъатрай!

Дашдемир ШЕРИФАЛИЕВ

ШАГЫМАРДАНОВ Шариф Шагъмарданович - бажарагълу скульптор, РФ-дин лайихлу художник, Россиядян художественный академиядин (РАХ) гъакъыкъи член, академик, Дагъустандин халкъдин художник, профессор. Им машгъур художник-дин лайихлувилерин гъеле тамам тушир сиягъ я. Вичин яратмишунрин уьмурда Шарифа уълкведенин ва международный цудралди нуфузлу выставкайрани конкурса иштиракна. Машгъур ахцегъвидин скульптурайри чи республикада Махачкъ-аладин ("Ватан хульзвай аскерди" - "Шарвили"), Дербентдин ("Лезги диде", "Пётр I"), гъакъ уълкведенин маса шегъеррин ял ядай багъларни майданарап безетмишнава. Ш.Шагъмарданов уълкведа гъакъ портретар чугвадай хъсан устад хъизни машгъур я. Икъ, Санкт-Петербург шегъердин Манежда Чехи Гъалибилин 70 йисаз талукъ высставкада адан "Дябедин ветеран", "Дишегъли-диде" портретар тафаватлу хъана...

И мукъвара Ахцегъя, Валентин Эмирован тъварунихъ галай ял ядай багъда, чун Шариф Шагъмардановахъ галаz гуьруш-миш хъана. Аквазва, къусръдал, шабалат таарин сериндик гъиле са газетин аваз та-ниш хътин са агыл итим ацукинава. Мукъув фейит^{ta}, - Санкт-Петербургда яшамиш жез-вай чи машъур художник Шариф Шагъмар-данов. Хваш-беш авурдалай къулухъ ихъ-тин мумкинвал гъилий ахъайнач, чна ада-вай интервю къаччна.

- Лезгийрин игитвилин “Шарвили” эпос-дин суварик ишитиракун патал за гъар йисан ионзиц дружсат къачузва. Ингье и сеферда-ни хтана, ватанзгълийрихъ, дустарихъ галазял язава, - суьльбетдив эгечна ам. - Гъайифхъи, гъилевай йисузни Ахцегъя “Шарвили-дин” сувар къиле тухун тавуни, авайвал лагъайтла, зун бейкесфнава. Шаз ва виликан йисара, гуя коронавирусдин тлыгъувал аваз тухванач. Гила вуч багъна ава? Аллагъдиз шукур, Къасумхуурел хъайитлахи ам теш-килна.

Дугъриданни, "Шарвили" эпосдин сувар адэтдин серенжем туш, халкъ садзавай, тулламишздавай, яшайишдин, илимдин, культурадин, литературадин, искусстводин, спортдин рекъерай чехи агалкъунар къазан-мишнавай ватандашар къейдзавай, са гафунлди, халкъ вири рекъерай виликди тухуз-вай ватанпересвилин манадин зурба мярекат я. Ихътин важиблу мярекат Ахъцегъа къиле тухунихъ вичин метлеб ава. Эпос дэгэ заманайрилай инихъ лезгийрин меркэз Ахъцегъа арадал атана. Ина адан күчье, майдан, ківал (ихтилат кватай чкадал лугъун, туризм активламиш хъянтай девирда Шарвилидин ківал арадал хиз хъянтай), хъсантир), халкъдин игитдин гзаф риваятихъ галаз алакъалу Келез хев ва маса чкаяр ава. Зун а кардихъ къевелай инаниши я хъи, лезги халкъдин кесерлувал, баркалувал фадгеж Ахъцегъирлай башламишна арадал хкведа. Гык! лагъайтла, ина гъахътин бине ава: девиррин лап деринизр фенвай къадим тарих, гъя тарих арадал гъай зурба инсанар хъана ва гележедгани хъжела.

хана ва телеке дани хъжеда.

- Шариф Шагъмарданович, дунъядин чехи саки вири элспорин игитриз памятникар - гумбетар хажнава. Шарвилидин памятницидин гъякындейни гържууре фикирар-ихтилатар ава. Күй фикир чирханайтла, изланзазтай.

- Шарвили умумиламишнавай къамат, халкъдин руьгъ я. Эгер гъар са лезгиidi, и кар хъсандиз аннамишна, халкъдин вилик вичин везифаяр - буржи намуслудаказ къиле тухуз хъайитла, ам Шарвилидиз ухшамиш я. Гъелбетда, Шарвилидиз са кутугай зурба скульптура герек я, и кардикай за гъамиша фикирзава. Я Махачкъалада эцгай балкан-

дин скульптура - "Ватан хузвай аскер", я Ахъцегъя Келез хивен ротонда Шарвилдин памятникар туш. Стлал Сулейманан районда, Цийи Макъярин хуъре, Къухмазан къунт лугъузтай чкадал, "Шарвили" эпосдиз талуък архитектурадин маҳсус комплекс (гъадак эпосдин игитдин памятникли ква) эцигдай фикир ава. Хъсан макет ва гъазурлухвилин маса къвалахарни авунва. Гъа са вахтунда Шарвилдин зурба къамат къалурзавай хътиң са вижевай памятник Ахъцегъя - игитдин хайи гъвечи ватандани чарасуз къанда. И кар патал зун гъакъисуз къвалахиз гъазур я, зур йисан вахтуналди туъкъуърда, къанзайвайди анжак материал къачун я.

- Чаз чида, ватанперес яз, вун ульк-ведин кеферпатан меркездай чаз гъамиша са савкъят гваз хквезва. И сеферда вуч “Мунтүлүх” гра?

- Дүз я, жуван хайи ківализ-хуъръз ичі Гылливид хтун кутугнавач. И сеферда за Ахцегърин 1-нумрадин школадиз чи халкъдин машгъур шаир Стәл Сулейманан бүст хканва. Ам чехи шаирдин тіваруныңъ галай и школадин 160 йысандың юбилейдиз талукъ яз түккүльрайди я. Къве йис вилик, махсус заказ яз, за чи халкъдин шаир Шағъ-Эмир Мурадован бүст яратмишна, ам Болгариядин Кириллицадин музейдиз рекье хтуна. Фикирдик авуна клани крат гзаф ква, вахт бес жезвач.

- Эгер сир түшті, хайи ватан тир Ах-
цегъ район патал фикирдик вуч ква?

- Эвелимжи нубатда, инал лагъйвал, Шарвилидин гъйбатлу са памятник яратмишун. Ахпа, Зегъметдин Игит рагьметлу Саймат Ферзалиевадиз къеңи са памятник тахъун рикли къабулзавач. Валентин Эмирован памятникун постамент дуъзи туш, ам автор Аскар-Сарыджадин фикирдив къурвал түкъур хъувуна клаңда. Мумкинвал хъайитла, заз Ахцегъя чи машгъур ксариз - Мирза-Али къазидиз, стхяяр тир Видади ва Пир-Али Эмировиз, Къазимегъамед Агъасиеваз, Мукътадир Айдинбеговаз, Идрис Шамхаловаз, Гъажигеб Гъажибековаз, Рагымат Гъажиевадиз, Сефият Саркаровадиз, Алла Жалиловадиз, Аскар-Сарыджадиз, Ахцегъя Гъажидиз, Къияс Межидоваз, Азиз Алискероваз, Къемер Палчаевадиз, Эльза Ибрагымовадиз ва бажарагълу маса ксариз памятникрин - бюстрин маҳсус аллея түкъурлиз клаңзава. Къуй чир хъурай халкъдиз үрин иғиттар, чеңне къанчуз алахъ-

халкъдиз чин игитар, чешне къбачуз алахърай абурулай акъалтзавай несил. Дагъустанда туризм виликди физвай алай девирда Ахъцеъя ял ягъуниз ва тамашуниз лай-ихлу са гульзел, маналу чка артух хъунилай алава, адахъ милли тарих, культура хънин метлебни ава. Мад са месэладикай раҳан, къве еке вац авахъзувай Ахъцеъяр хътин гульзел тъбиатдин, юкъван асириян къетъен архитектурадин къадим чкаяр дульньяда акъван пара авач. Кульгъне Ахъцеъяр - Келез хивен патарив гвай Хъваскар, Ушехънар, Яргыкар, Плицар магълеяр санлай къадим тарихдинни архитектурадин милли ансамблъ яз хвена, реставрация хъувуна клани

зурба тамам са памятник я. Гъайиф хьи, и месэладиз гъелелиг садани фикир гузвач, амма пака геж хъун мумкин я. Месела, исятда Ахцегърин РДК-дин дарамат реконструкция хъийизва. Тебрикуниз лайихлу каря. Къейд ийин, ам гъеле 1928-йисуз Гъажимет Сафаралиеван рөгъбервиллик кваз Ахцегърин театр патал мелералди эцигна, вичин вахтунда Дағыустандин гыч са райондани авачир хътин клуб тир. Лап еке гъалатл жеда, эгер ам гъа авай къаматда ремонт хъувуртла. Ахцегъ шеъзердин юкъвал алай ам, зи фикирдалди, хандаклар ахтармишна, герек атайтла, мягъкемар хъувуна, сад лагъай муртебадилай ракъунни бетондин дурумлу къуршах - пояс хана, винел элкъевна къуд патахъай кутугай айванар (смотровая площадка) галай къакъян мансардадин къайдадинди хъувуртла, хъсан я. Тамашдай чехи зал кланик, амай вири кабинетар винел жедайвал. Нетижада Ахцегъя абурлу, девирдин истемишунрив къур культурадин дарамат арадал къведай. Пулунин такъатрихъ галаз алақъалу и мессала гъялун райондин руководстводиз четиндиз акъвазайтлани, нетижя тарифлуди жедай. Месэладин гъавурда хъсандиз акъуртла, инанмиш я хъи, чеб халис ватанпересар тир Осман Магъмудовичани Абдулкерим Нажмудиновича и кар къилиз акъудда. Пара къадар сағърай, эхиримжи йисара абурун рөгъбервиллик кваз Ахцегъял абуру утана.

аубор хтанба.

- Халис ватанпересвилин ва вини де-режадин пешекарвиллини вири и фикирар күй кылиз акъатрай! Шариф Шагъмарда-нович, күн Ахцегъя Шарвилидин суварин майдан дегишарунин гъакындиндай чи тек-лифдиҳъ галаз таниши я. Чи лайихлу ху-дожник, Ахцегъя искусствоирин школадин директор Мегъамед-Зериф Гъажиевахъ га-лаз күн а майдан патал къалурнавай чка-дални фена. И месзладин патахъяй чаз пешекарвиллини күн фикир важиблу я.

- Кье вуна бубайрин сурариз, адетриз, весиятрыз гъуьрмет тавутыла, несилри пака вазни гъуьрметдач. Милли тарих, культура, хурун зигын, фикир-фагъум аваичир ман-къуртиз элкъведа чун. Валентин Эмирован багъ са акъван къульгнени тушири чи бубайрин сурар тирди виридаz чида. Месела, скульптор Аскар Саръджаджи ана Валентин Эмироваз памятник эцигдайла, ада вичин бубадин ва чехи бубадин сурарни къайдадиз хакана, жуғуңнда туна. Якъин, а разьметлуда ана халкъдин сурариз күр гуз тадачир. Мұккү патахътай, лезги халкъдин чехи сувар патал и чка дарни, тамашачияр патал лап къулайсузни я; гзафбуруз сөзгөн стүн аквазвач. Къульгнене Ахцегъирин юкъва теклифнавай

вач. Күлгү Ахцегиң токва гендерләп авчка вири патарихъял лап къулай, кутугай, гүзелди я. Газетдай күб макъалаяр келна, заз чида, фикирдихъял галаз за разивалзава. Күнне къалурзаяв кульгыне суддин дарамат алай къер, кылинди, къе садани ишлемиш тийизвай чка, лап хъсанди я. Тебии рельеф-дикай менфят къачуна, ана къадим Римдин амфитеатрдин къайдада агъзурдав агакь-на ацуқъядай чкайр, гөйенш сөйнө галай лап хъсан майдан түккүльриз жеда. Гыч тахъай-та, анай аквазвай къадим Ахцегирин гүзел акунар квек ква! Уста Идрисан мұғыз, мис-клинар, Klelez хев, хурупн кульгыне магъле-яр, надир ківалер, патав шир-шири асалтна физвай Ахцегъ вац!... Гъакъыкъатда икъван Чавалди “Шарвили” суварин иштиракчиз, мұғманыз и надир чкайр аквазвачир. Эхъ, зун Мегъамед-Зериф стхадихъ галаз къе мад сеферда чкадал фена, тамашна. Чазара бегенимиш хъанва. Алай ваҳтунда Мегъамед-Зериф Шарвилидин цийи майдандын макет түккүльрунал машгүль я. Райондин руководстводин ва жемятдин күмек-далди гъамни кылиз акъудиз жери кар я.

Фестиваль-конкурс **“Тұямлұ вакъия”**

Рагнеда РАМАЛДАНОВА

Алатай гъафтеда Махачкъалада, Пушкинан къучеда, адетдинди тушир мярекат - кулинариядын фестиваль-конкурс ("FoodStreetDag"-2022) ваш пазирин международный I чемпионат къилье фена. Ана неинки къецепатан уълквейрай - Италиядай, Пакистандай, Маврикийдай, гъакнни Россиядян са шумуд региондай атанвай ва чи республикадин ресторонрин бизнездин сагъибри (абурун къадар 50-далай артух тир), твар-ван авай ашпазри тульнар гъазурунай чинн устадвал къалурна. Абуру ачух гъавадал гъазурай няметар шегъерэгълийриз ва мугъманриз дадмишдай мумкинвал хъана...

Мярекатдиз талуқтарна, “Дагъустан” РИА-дин конференц-залда кылыш фейли пресс-конференциялардан тешкилатчыри - винидихъ төвөр күнвай агентстводин рөзьбер - Мегамед Мегамедова, Махачкыладин администрациядун культурадин управленидин начальник Фарид Абалаева ва түншар гъазурунин искусствоудин хилен векил, конкурсдин кыилин судья-координатор Махач Вагъабова къейд авурувал, Дағъустандын гъукуматдин күмекни галаз тешкилай “FoodStreetDag -2022” фестиваль-конкурсдин макъсад республикада ресторандын бизнесдин векилприз чипин түншар къалурдай, абурухъ галас “танишардай” майданар ачуун, кылиндини, дүньяядын культура-яр кулинариядын күмекдалди сад авун, түншар چалалди жуъреба-жүре халкътарин адетар раижун тир.

Фарид Абалаеван гафаралди, ихътиян конкурсп арадал гъун республикадиз эхиримжи вахтара иллаки газф туристар атунихъ галас алакъялу я. Мадни ачуҳдаказ лагъайтла, республикадин кулинария авай гъял чир жеда, азъам къимет гудай - мумкинвални. Идалайни гъейри, республикадиз Мишлендин гъетерин (ресторанриз гузвай виридалайни къилин шабабъ) сагъибар атункай, тъльнар гъазуринин рекъе машъурвал къазанмишнавай ксари мастер-классар гуникай республикадин шеф-ашпазриз менфят хатда, абуруз чин тежриба хаждай мумкинвал жеда.

хаждаи мумкинвал жеда.
Зи фикирдалди, фестивалдин З-
югъ виридалайни рикъел аламукъдайди
хъана. Икъл 10 шеф-ашпазди и юкъуз
чинпин гъунарар къалтурун - якукай тъль-
нар (гриль) ва аш гъазурун лазим тир.
Дагъларин уълквездиз атанвай машгъур
ашпазри - Мишлендин гъетерин са-
гъибри - рестубликадин продуктрин
еридиз, къвалахдин рекъяй юлдашрин
пешекарвализни хъсан къимет гана.
“Якукай тъльнар гъазурунал юлтайла,
кавказийрихъ галаз къведайбур авач”,
- къейдна абуру. Италиядай атанвай
шеф-ашпаз Чезаре Къюди пицца гъа-
зурунай мастер-классни къалурона.

Икл, якъуай тұннар гъазурунай, жюридин къаардалди (аник Россиядін кулинариядын Ассоциациядін ретьбепар Николай Баратов, Алла Мишина, Анна Жукова, Махач Вагыбов, Къумсият Мирзаева квай), Махачкъаладай ("Оttoman Palas") ва Хасавюртдай ("Шатёр"), гъакінны Чечниядын меркез Гроздный шегъердай ("Караван" ва "Кавказдин кухня") ресторонрин ашпазар къизилдин медалприз лайихлу хъана. Аш гъазурунайни - "Шатёр" (Хасавюрт), "Караван" (Гроздный) ва "Город" (Махачкала) ресторонрин шеф-ашпази гъалибезділ из азганимнича.

ливал къзанмишна.
Къейд авун лазим я хъи, фестивалдин З юкузни (ам кыле фейи ийкъар гар ва марф авайбур хуунизни килиг тавуна) инсанри активвал къалурна - гъар юкуз 100 агъзурдалай виниз ксари иштиракна. Са гафуналди, гъам ашпазар, гъамни фестивалдин иштиракчияр рази яз амукъна.

Тарихдин чөхү тарс

Бажарагълуу шаар, чөхү ватаннепрес Хууруу ЛУКЬМАНА и поэма 71-йис идалай вилик къынвайын яттани, ада лап гъа къе хъиз ванзана. США-дин ва маса империалист ампайрин чулаг къастар, ниятар, шитагъар, чуруу фикирар күснүү дегиши хъанвач, аквазва хъи, гена къати, фендигар, ягъсуз хъанва. “9-Май рикел хууру..” - дүз тағы кимарзана Хууруу Лукьмана.

Ш.ШИХМУРАДОВ

Хууруу ЛУКЬМАН

Халкъдин кардиз алакъайдайвал жувалай
Фикир гузай инсанрикай сад я зун.
Чи Советтин Союз жуван хайи тир
Ватан хъунал бахтлу я зун, шад я зун.

Зи улкве я дүньяда сад лагъайд яз
Азадвилин ракынин нур ақырди.
Зөгмөтчийрин иви хъязвай душманар
Сад амай къван иви күквэр авурди.

Истисмарни бейкарвал гъич чин тийиз,
Фяле, лежбер гъам күллугъучи къе чина,
Гъар са касди вичиз къандай кар ийиз,
Са хизан хъиз ава гзаф кефина.

Зулумкарап сергъятылай а патай
Килигзава ажугъ квай пис кицлер хъиз.
Чи садвиили, агалкъуни, гьевесди
Хъел кутазва абрүк лап эх төхөр хъиз.

Вучиз? - а кар себеб я хы чун акур
Вирибуру чалай чешне къачузва.
Дяве тахвун, ислягъвал хүн, азадвал
Вири халкъди къе санал икел лугъузва.

Икел хайила, бес тупарин королри
Миллиардар пулар гъинай хиди?
И рикел алай къазанжияр хүн патал
Абру кылар күквэрзана вирида.

Гагь Антантан, гагь Врангель, гагь Колчак,
Гагь Деникин, гагь Вильгельм, гагь Юденич,
Гагь Бичерух, гагь Корнилов, гагь масад,
Амма күмек садакайни хъанач гъич.

Пис фитнеяр түккүрдай къван даттана
Клеви пелен яцу хамар агажда.
Эхир абру вири умуд Гитлерак
Кутуна, ам гзаф цавуз хажда.

Америкад ивид къацай долларар,
Англиядин стерлингар виш иисан
Шешерлэлди ракыр ийиз Берлиндиз,
Ингье хийир! Гъам ужуу гъам хъсан!

Са тиммил къван вахтни фидач арадай,
И пул вири яракырн цүз элкъведа.
Рух вегъе хъиз, чиле - танкар, цавани,
Къаргъаяр хъиз, самолетар къекъведа.

Рикел хуваш Чакыракърлди абру гынк!
Шумуд улкве эзмишнайтла секин тир.
Эгер тадиз къуначиртла вилик пад,
Ада дүнья барбат! авун мумкин тир.

Акъван ягъсуз фурсар ийиз атайла,
Лагъ адавай чи улкведиз вуч хъана?
Гъич са затти, анжак вири планар,
Цайлапанди яттабур хъиз, пуч хъана.

Вири дүнья луквиле тваз алахъай
Гитлеризм ақытна лап чөвэрхай,
Шумуд улкве азадвилиз экъечин
Үймурлух яз капиталдин арайай.

Чунни физва, къулухъ элкъуюн чин тийиз,
Югъ-къандавай мадни гзаф вишиди.
Чаз чарадан затти къандач. Чи крар
Түккүрзана чна чи къве гъиливиди.

Вирида икел ислягъвал кълан хайила,
Бес тупарин королри вуч ийизва?
Абру мадни тъя Гитлеран зирзибил,
Түб хуукуриз, гъевесдив къват! хъийизва.

Виликдай а стерлингар, долларар
Рейхстагдиз аваҳнайтла юргъ хътин,
Гила абру Бонидиз къввеза даттана,
Штраусан къвачерикид хурх хътин.

Папенарин, Шлейделар, Круппар -
Ибур халкъдиз фадлай таниш тъварар я.
Абру халкъдиз авур чөхү гужаркай
Дүньяда къе гъар са касдиз хабар я.

Катындин там, Освенцимни Майданек
Гъич садрани чи рикел алатдак.
Тоннралди дишэглийринг чларни
Фашистрин ад яз тарихдай ақытдак.

Ийизвайди и пис крар руғыламиш
Америка я виликдай, гилани.
Гзаф ярға ақвазна вич, ада түб
Авач хуукур тийизвай са чкани.

Акун патал адан вири мурдарвал
Анжак и кар рикел хүн тамам я:
Гитлеризм, яракыр гуз, пулар гуз,
Тереф хвена хажайди гъа-гъам я!

- Вучиз ада акъван вагьши къвалахар
Авун бес халкъдиз зиян гун патал?
- Рокфеллериз, Дюпонриз, Морганриз,
Миллиардар къазанжияр хүн патал!

Къванцин рикел авай и пис нахайри
Гъич садазни зэрре инсаф авунач.

Тамам къанни вад миллион инсанар
Кынник аброз са къунайни акунч.

Пул къват! авун! Пул къват! авун! - ингье им
Америкадин лап къилин тир девиз я.
Пулдин къимет абур патал гъахъунлай,
Инсандилай, намусдилай виниз я.

Абрун план ихынди я куьрелди:
“Табни буытэн чуклур ийиз далбадал,
Маса халкъар, гъич са карни авачиз,
Душманар хъиз гъалдар ийин сад-садал.
Чун ярға я, са касни чав агакъдач.
Къуй амайбур батмиш хурай ивиди!
Абур гъикъван гзаф къеле гъатайтла,
Чна гъакъван гзаф пул къват! ийиди”.

Дүньядин гъар пиплез сухна къармахар,
Пи ақытис цепер хътин къамарай,
Гъа икел маса гъукуматрик цай кутаз,
Уолстрит ақытазава хамарай.

И кар патал түрфан, кынник гвай пехъер
Европадин са паюнал элкъевеза.
Ағыни суза, мейтрин ни авачиз,
Къанлыривай гъич сабур хузы тежезава.

Тупар, танкар, пулметар, ракетар,
Гаубица - рикел къайни ни галай,
Атомдиннин водороддин бомбаяр -
Ингье адан ядигарар рикел алай!
Чаз киче туш куль шейтандин ракъархъай,
Чахъни абур лазим къадар авазва.
Къланзава чаз дявеярни кынкыбар,
Гъавилий чаз ислягъвални къланзава.

Клевелай за күн хабардар ийизва
И ағадыхъ галайдакай куьрьуда:
Куылдагай Май рикел хууҳ, ам тарихдин
Чөхү тарс я дявлекарриз вирида!

1951-йис

Рамазан ВЕЛИБЕГОВ,
тарихчи, писатель

Ватандикай риваят

...Виш иисара дүньяд винел
Эллиманри ялварзавай.
Ислягъвилин сад тир улкве,
Вири крар пайгарзавай.

Вич кылеваз гүлдан хътин,
Гүлдандин тъвар алай касди
Түккүрнавай Совет улкве
Чилин шардал женнет хътин.

Сад тир вири и Ватанда,
Яшайышда, гъам къалахда.
Виш миллиетдин къагъриманар
Совет власть яратмийшай.

Фабрик, завод, колхоз, совхоз,
Мяден, шахта, къизилд мяден -
Вири ибур халкъдин девлет
Пайгардик квай гъукуматда.

Эк хайила, яна хъиз гимн,
Мехъерик хъиз къалахал физ,
Ашкыламиш хъанвай вири,
Ватанд девлет артухариз.

Чилин винел эвелимжи
Социализм къурмиш хъана.
Чалахъ тежер аламатар
Чи улкведе вилик фена.

Стахановчи тир фялейри,
Иифди-югъди къалахай ийиз,
Мягъкемарна лежбер улкве.
Машъурна ам Чилин шардиз.

Рикел ашкы, къуват авай
Чи жеңил тир комсомолри
Коммунизмад эцигунар,
Хиве къуна, тухуз къилиз.

Вишералди фабрик, завод,
Цийи, чөхү шегъерарни.
Хам чилерни къарагъариз,
Фу гуз хъана вири халкъдиз.

Чи алимар кылес аваз,
Аламатар хъана загъир.
Цава, чиле, къурматда
Гүнэр хъана вири халкъдиз.

Хайн ксар гзаф авай
Капиталдин къуруулушда чаз.
Къацай, чиркин ниятралди
Гаттунна абур чун къев тваз.

Вагьши Гитлер кылес аваз,
Фашизмадин терс кицлер
Башламишна дүньяд халкъар
Мұттыгъариз чипиз вири.

Туна фитне Европада,
Къачуз хъана гъар са улкве.
Ягъиз, рекъиз вири сад хъиз,
Каша туна михыз дүнья.

Пехъи кицлер ахъя хъанвай,
Гъахъна абур чи Ватанда.
Къарагъна халкъ вири сад хъиз
Гъар са шегъер, хүрни къвал хъуз.

Туна гъалкъада, чеб фашистар,
Гъилибанар, гъабурун патар.
Пуырчукъариз алчах душман,
Элкъурнай, тъя Берлиндиз къван.

Машъур хъана яру аскер,
Фашизмадин тум хүдай,
Рейхстагдал гъалибилин
Советтин Пайдах хажай.

Ислягъвилин ракын кваз,
Йиғди-югъди зөгъмет чүгъваз.
Терг авуна дяве гелер,
Гумрагъ хъана чи вири эл.

Гүлдандин рикел, мармадин дагъ,
Вири халкъдин буба хъайи,
Түккүр хъувур азад улкве,
Вич дүньядиз ала хъайи.

Сталин тир регбэйдердин тъвар,
Гүлдандин түбдүрт, къуват.
Гъатна адан геле душман,
Авай чипихъ чуру ният.

Вад лагъай март, гатфарин югъ
Дүньяд винел чулав хъана.
Чөхү регбэй къена лугъуз,
Инсаннят ясда гъатна.

Чулав къарагъа, хайн намерд
Гүлдандин кылес гъахъна.
Кашал гъана чи игит халкъ,
Фахъ учирра икрагъ хъана.

Хуукурна ада къаняй виниз
Гүлдандин къуруулушдикни.

Гүлдандин тъвар къацурис къанз,
Адан хизан невейрикни.

Кремлда гъатна гъулгъула,
Къуна гена кыл - тахсиркар.
Къвалин дустағы гана ада,
Беябурна а зулумкар.

Къудратлуval, низам, къайда,
Мадни виниз хаж хъана.
СССР-дин хайн душман
Амукъна гъакл агаж хъана.

Къекъвена душман мадни пара
Хайн, мурдар, алчах касдихъ.
Жағъана сад халкъдин душман
Гай маса хайи Ватан.

Адан гъаргъар, къацай мецى,
Варлу улкве дарбадагъна.
Ельцин тъвар алай касди
Ватан цулад патал пайна.

Къагъриман халкъ вафалу тир,
Мягътел хъана намуссузрал.
Няне, түнбүгъ гана еке
Чурайбуруз улкве зурба.

Лянет хъайи фендигарар,
Капиталдин пехъи кицлер
Гаттунна мад тармар ийиз
Россияни сад тир мягъкем.

Цав рахана, чил юзана,
Эхиз хъана гъуцаривай.
Хитетрик квай пальливан хъиз,
Сад ракына, халкъ хъуз.

Дерин акул, хчи ният,
Вич игит хва кылес къвазна,
Хвена ада азиз Ватан,
Вири халкъар сад авуна.

Къенепатан душманар тир,
Гъилибанар ЦРУ-дин,
Боеликар, хайн ксар,
Терг авуна вири сад хъиз.

Школаяр, больницаяр,
Цийи мульквер - аламатдин.
Регбэйтилер гана сад хъиз,
Туна низам адалатдин.

Чөхү Путин вич кылеваз,
Россия чи хъана уткъвем,
Садахъайни киче туш чаз,
Оборона я чи мягъкем.

Азредин МАНАТИЛОВ

Чир хъун къанда!

Лезги чалан гафарганды
Лезги гафар хъанас къанда.
Чал къайдада хъунин карда
Дидед чал чир хъун къанда.

Рахадайла дидед чалал,
Къерхэзва хейлин гафар.
Куынне хъана лугъуз абур,
Квадарда луз чалан абур.

Икел амач чахъ “рухсат, мұғылмет”,
“Отпуск” хъанва гила адет.
Лугъузмач мад чна “къелем”,
“Ручкадалди” жезва бегъем.

Къуллугъданы идарада
Амач эсиллағы “танафус”.
“Перерыв” луз барадай,
Тъвар ганава нисин чавуз.

“Бирбиц” амач, “справка” я.
Дүз хъувунни “поправка” я.
“Нукътадик

Культиярар Күмек - рекъемра

Яшайишдин пособийрин къадаррикай малуматар

РД-дин зөгьметдин ва яшайишдин рекъяр вилик финин министерстводин пресс-къуллугъди ведомстводин Телеграмм-каналда алай юисан 1-июлдин делилралди Дагъустанды яшайишдин рекъяр государстводи чара ийизвай пособийрин къадарар гъихътинбурятла раижна:

- гъар вацра аялдиз гузвой пособие - **223 манат**;
- тек дидейрин аялриз - **446 манат**;
- армияда эвер гуналди (по призыву) къуллугъзваибурун аялриз - **334 манат**;
- алиментар гүнүкай къил къакъудзавай дидебубайрин аялриз - **334 манат**;

Цийи къанундин мумкинвилер

Мукъвара Госдумада кылле фейли пленарный заседанидал анин председатель Вячеслав Володина хабар гайвал, алай вахтунда улькведа государстводин "Хизандин ипотека" программадин сергъятра аваз 2019-йисан 1-январдилай 2022-йисан 31-декабралди пуд лагъай ва адалай гзаф аялар хъайи хизандиз 450 агъзур манатдин къадарда аваз пулдин пособие гузва. Хизандивай и тақъатрикай яшайишдин кредитрин рекъяр авай буржар вахкунин карда менфят къачуз жеда.

Тежрибади къалурайвал, вири душушура къумекдин и серенжемдикай хийир къачуз жезвачир. Мисал яз, кредитрин, ипотекадин къумекдалди маса къачун-

- вад ва адалай виниз аялар хъайи хизандиз са сеферда гузвой пособие - **20 000 манат**;
- санал къве аял хъайила - **20 000 манат**;
- хизанды пуд ва адалай гзаф аялар хъайила - **100 000 манат**;
- хизанды 10 лагъай ва адалай гуъгъульни гъар са аял хъайила - **300 000 манат**;
- тимил къазанжир къвездвай, гзаф аялар чехи жезвай хизандиз 1-классдиз физвай аялриз са сеферда гузвой пособие - **2 318 манат**;
- 3-7-йисарин яшара авай аялриз гъар вацра гузвой пособие - **6 324,50 манат, 9 486,75 манат, 12 649 манат**.

вай къвалин иесийрин (собственник) жергеда, диде-бубадилай гъери, абурун веледин авай чавуз банкари ихътин хизандивай государстводин программадин сергъятра аваз кредиттар вахкун патал чара ийизвай пулдин тақъатар къабулзувачир. Малум тирвал, дидевилин капиталдин къумекдалди къвалер маса къачувай чавуз къанундалди аялризи тайин тир паяр чара авун шартл я.

И нүкъсан арадай акъудун патал Госдумада цийи къанун къабулнава. Адан бинедаллаз, гила государстводи чара ийизвай пособидин къумекдалди, хизандивай кредитрин, ипотекадин рекъяр алай кредиттар къвалин иесийрин арада аялар аваз хъайитлани, вахкуз жеда.

Къвалалай аватна

Дүшишдик акатай туристар Ахъцегъ, Докъузпара районрин, Дербент шегъердин духтурханайриз агакъарна

Алатай гъафтедин эхирра Докъузпара райондин Къурушин хъурну мулкара туристар авай машин къвалалай къамуз аватна. "Лезги газетдиз" муниципалитетдин администрациядип пресс-къуллугъди хабар гайвал, и душушуздин нетижа машииндин къеневай виши касдални жураб-журе хирер-къацлар хъана.

Хабар агақъамазди, Докъузпара райондин ЦБ-дин кылин духтурдин заместитель Рустам Рамазанов, Къурушин, Миграгъирин хъурерин ФАП-рин заведующий Къасум Алимовни Амур Исмаилов, тади къумекдин къуллугъдин духтурар тир Эльфира Садировани Далгат Бухсаев чкадал фена. Душушуздик акатнавайбурукай сад акъалтлай пис гъалда авай: духтурин пешекарвал ва абуру энгел та-вуну къабулай серенжемар себеб яз, ам къутармишиз хъана. Сифте къумек гайдалай къулухъ ам Ахъцегъ райондин кылин духтурханадиз рекъе туна. Амайбуруз медицинадин рекъяр герек түрк къумек Докъузпара райондин ва Дербент шегъердин духтурханайра гана.

Душушуздик акатайбуруз сифте къумек гүнин карда Къурушин

хъурну агаляйрини МЧС-дин дес-теди иштиракна. Докъузпара райондин кыл М.Шамилова туристриз къумек гүнин кардик пай кутур духтурриз, МЧС-дин къуллугъчийриз, къурушвийриз сагърай лагъана.

Къейд ийин хъи, Дагъустандиз мугъман жезвай туристрин къилел идалай виликни душушуаш атана. Мисал яз, алай юисан иондин эвел къилера Шамил райондани машин къвалалай аватна. Адан къене 41 юис хъанвай дишегълини 11 юис хъанвай гада авай. Нетижада Нижний Новгороддай Дагъларин хъанвайриз къиль курутун эсиллаш виже къведач.

булай серенжемар себеб яз, турист къутармишиз алакъана.

Гайиф хъи, Дагъустандиз Каспий гъульени гъар юису цүдралди инсанар батмиш жезва. РД-дин МЧС-дин делилралди, ци республикадин пляжкар 7 кас батмиш хъана. 28-иондиз Махачкалада "Березка" пляждин мулкарал 14 ва 15 юисар хъанвай рушни гада тъулье батмиш хъана. Гададин мейит гилахи жағанвач.

Гъина аваз хъайитлани, сифте нубатда мукъяят хъана къланда. Жув-жуван къуватрихъ агъана, хаталу гъерекатрик къиль курутун эсиллаш виже къведач.

Квездидани?

шар я. Санлай къачурла, абурун къадар 146-дав агакъазава. Виридалайни яргыдан къакъанвилел 80 метр ала.

- Къветле къуд-гад меки гъава (нүлдилай агъуз тир температура) ава. Гъавилай ина авай мурклярни цразвач.
- 2011-юису вири душуздин машгүр "Forbes" изданиди душуздин вирилайни алай виридалайни ажайиб цүлд къветл хъяни. Абурун арада Кунгурдин къветлни авай.

Кунгурдин къветл

• Кунгурдин муркядин къветл Уралда туристрин арада виридалайни машгүр чайрикай сад я. Ам Пермдин крайда Сылва вацун эрчи патан къерехда, Кунгур шегъердин мукъва экля хъанвай Филипповка хъурну мулкара ава.

• Тебиатдин надир имаратдин яргывилел 5700 метр ала. Туристивай анжак 1500 метрдиз къван физ жезва. Амай паюна гъелелег инсанривай физ жедай рекъер түккүрнавача.

• Кунгурдин къветле 60 вири 48 төк (епинин къумекдилди къветле эвичиз жедай чайрикай) ава. Вирера авай яд михъиди я. Абуру Сылва вацухъ галаз алакъада ава. Ина авай виридалайни еке вири деринвилли 3 метр тешкилзана.

• Къветле элкъвея къалубдин - турбадиз ухшар вини къилия къецепатас экъечдай төк авачир ажайиб "дегълизар" ава. Абуру са къил агалнавай тоннелриз ух-

Улькведа ва дульньяды

Акъвазарун мумкин я

РФ-дин Хатасувилин Советдин Председателдин заместиель Дмитрий Медведева гележегда Урусатди Япониядиз газни нафт агакъарун акъвазарун мумкин тирдакай хабар гана.

Къейд ийин хъи, мукъвара Япониядип премьер-министр Фумио Кисидади Урусатдин нафт маса къачудай цийи къиметар тайнарун теклифна. Адан фикирдалди, и месэладиз талукъ цийи рекъемар алай вахтунда авай къиметдин са паюнилай гзаф тахъун лазим я.

Д. Медведеван фикирдалди, эгер Токиодин гъукумдин векилдин теклиф къилиз акъудайтла, базарда нафтадин къадар садлагъана - тимил, къимет багъа жеда.

"Япониядихъ лагъайтла, Урусатдин я газ жедач, я нафт...", - алала хъувуна Д. Медведева.

Шойгуди малумарна

"lenta.ru" изданиди хабар гузвойвал, Урусатди Украинада къиле тухузтай военный маҳсус серенжемдиз срочник тир аскерар рекъе твадач. И месэладин гъакъиндай улькведин оборона-дин министр Сергей Шойгуди малумарна.

"За вилиқдайни къейд авурвал, армияда эвер гана (призыв) къуллугъзавайбур маҳсус серенжем къиле физвай зонадиз ракъурзувач", - лагъана С. Шойгуди, селекторный совещание къиле тухудайла.

Рикел хкин, алай юисан мартдин вацра федеральный СМИ-ри Украинада къиле физвай маҳсус серенжемда армияда эвер гана къуллугъзавай аскеррини иштиракзувадакай раижнай. И малуматдин гъакъиндай баянр гудайла, РФ-дин оборонадин министерстводин векил, генерал-майор Игорь Конашенкова къейд авурвал, гъакъикъатдани, Урусатдин Яракъль Къуватрин операцияда иштиракзувай къушунра армияда эвер гана къуллугъзувай са шумуд аскер авай. Амма абуру вири Урусатдин мулкарал давам жезвай маҳсус серенжемда ахътин са аскерни авач.

Нетижада къуна

ТАСС-ди хабар гузвойвал, Урусатда Сад тир имтигъандин (ЕГЭ) нетижада ци мектебар акъалтлай аялрикай 16 касди пуд предметдай, санлай къачурла, 300 балл къазанмишнава.

Рособрнадордин къиль Анзор Музаеван гафарай якъин хъайвал, 200 балл къачур аялрин къадар 380-далай алатна. Пуд предметдай 100 балл 6544 аялдихъ хъана.

А. Музаеван фикирдалди, ци Сад тир имтигъан, санлай къачурла, секин гъалара къиле фена. Имтигъан вахкузувай чавуз аудиторийрай шпаргалкяяр ишлемешнай - 346, алакъадин та-къатрикай менфят къачунай 298 аял акъудна.

Индияда - мусибат

Индиядип штатда чил ульцунин нетижада 48 кас телефон хъана. Идакай "lenta.ru" изданиди хабар гузва.

Чадин гъукумдин официальный малуматрай якъин жезвайвал, и рекъем дегиши хъун мумкин я, гъикл лагъайтла, мусибатдин душушуздик арадал атай чадал къалахар гъеле давам жезва.

Къейд ийин хъи, чил ракъун рекъин эцигунардай "Тупул-ярд" лагъер алай мулкарал ущъена. Телефон хъанвайбурни асул гъибайдай и лагъердин къаргувлар я.

Рикел хкин, алай юисан 20-иондиз Индиядип кеферпатани шаркъ пата яд акъалтунин нетижада - 71 кас телефон, 4 миллио-дилай виниз агаляйриз зияндар хъана.

Багъа хъанва

Европада электроэнергиядин къимет садлагъана багъа хъанва. СМИ-рин малуматралди, и кар Урусатдай Европадин ульк-вейриз газ рекъе тун акъвазарунихъ галаз алакъалу я.

Къиметар виридалайни гзаф хаж хъанвай ульквейрин арада Германияни Франция ава.

Крокодилдин къармахрай

"Pragativadi" изданиди хабар гузвойвал, Индиядип Одиша штатдин Бадейджорамухен хъурну агаляй къалиб хъана.

45 юис хъанвай Нитъянанда Патра къачер - гъилер чукухун патал вичин къвалин патавай авахъзувай вацал фена. Садлагъана ций экъеччай крокодил адан гарданчик къланда ва ам циз галчурна. Са гъихътин ятлани аламатдин къайдада итимдилай масадан къумек галачиз къуватлу гъилеради вичин гардан крокодилдин рекъверай ахъкузуд алакъана.

110 юис хъанва

Дульниядин винел виридалайни яшлу инсанрикай сад США-да яшамиш жезва. Калифорния штатдай тир Конни Дикена мукъвара 110 юисан юбилей къейдна.

Дишегълидин фикирдалди, адан яргыни умумур къекъульнихъ ва къульлер авунихъ галаз алакъалу я. "Фу недалди, за къульлер ийда", - лутъузва ада.

90 юис жедалди, дишегъли гъар юкъуз 5 километр мензилда къевъзвай. Алай вахтунда ада и мензил километри зурал къван тимиларнава.

Чин гъазурайди - Агъмед МАГЪМУДОВ

ИСЛЕН, 11-иуль

РГВК

07:00 Время новостей Дагестана. Итоги
08:00 «Королева спорта» 0+
08:10 «Годекан» 0+
08:40 Фестиваль народной музыки «Мелодии гор»
10:35 «Мир Вашему дому»
11:05 «Служа Родине» 12+
11:20 «Человек и право»
12:30 Время новостей Дагестана
12:50 X/f «По следам Карабаира» 12+
14:10 «Дагестан туристический» 0+
14:30 Время новостей Дагестана
14:50 Ток-шоу «Говорить разрешается» 12+
16:10 Мультфильм 0+
16:30 Время новостей Дагестана
16:55 X/f «Три с половиной дня из жизни Ивана Семенова, второклассника и второгодника»

18:45 Передача на табасаранском языке «Мил»
19:30 Время новостей Дагестана
20:00 Время новостей. Махачкала
20:20 «Подробности» 12+
20:50 «Удивительные горы»
21:05 «Ульяна спросит» 0+
22:00 «Круглый стол» 12+
22:30 Время новостей Дагестана
23:00 Время новостей. Махачкала
23:20 «Угол зрения» 12+
23:50 «Полный газ» 0+
00:00 Д/c «Исчезновения» 24 с. 16+
00:30 Время новостей Дагестана
01:00 Время новостей. Махачкала
01:15 Передача на табасаранском языке «Мил» 12+
01:50 «Подробности» 12+
02:15 «Угол зрения» 12+
02:40 «Удивительные горы»

ПЕРВЫЙ

05.00 «Доброе утро».
09.00 Новости.
09.20 «АнтиФейк». (16+).
10.00 «Жить здорово!» (16+).
10.45 «Информационный канал». (16+).
12.00 Новости.
12.15 «Информационный канал». (16+).
15.00 Новости.
15.15 «Информационный канал». (16+).
21:05 «Местное время. Вести-Дагестан»
05.00 «Утро России».
09.55 «О самом главном». (12+).
18.00 Вечерние новости.
18.20 «Информационный канал». (16+).
21.00 «Время».
21.45 T/c «Спросите медсестру».
22.45 «Большая игра».
23.45 «Информационный канал».
03.00 Новости.
03.05 «Информационный канал».

РОССИЯ 1

09:00 Канал национального вещания «Шолтавысы» (на ногайском языке)
14:30 Местное время. Вести-Дагестан
21:05 Местное время. Вести-Дагестан
05.00 «Утро России».
09.55 «О самом главном».

НТВ

04.55 T/c «Улицы разбитых фонарей». (16+).
06.30 «Утро. Самое лучшее». (16+).
08.00 «Сегодня».
08.25 «Научные расследования Сергея Малоземова». (12+).
13.00 «Сегодня».
13.25 «Чрезвычайное происшествие». (16+).
14.00 «Место встречи». (16+).
16.00 «Сегодня».
16.50 «За гранью». (16+).
17.50 «ДНК». (16+).
19.00 «Сегодня».
19.50 T/c «Опекун». (16+).
21.40 T/c «Под напряжением». (16+).
23.35 «Сегодня».
00.00 T/c «Пес». (16+).
01.55 T/c «Дикий». (16+).

ДОМАШНИЙ

06.30 «По делам несовершеннолетних». (16+).
09.05 «Давай разведемся!» (16+).
10.05 «Тест на отцовство».
12.20 Д/f «Понять. Простить». (16+).
13.25 Д/f «Порча». (16+).
13.55 Д/f «Знахарко».
14.30 Д/f «Верну любимого». (16+).
15.05 Мелодрама «Опекун». (16+).
19.00 Мелодрама «Семейный портрет». (16+).
22.45 Д/f «Порча». (16+).
23.20 Д/f «Знахарко».
23.50 Д/f «Верну любимого». (16+).
00.20 Мелодрама «От невинности до любви», 1 и 2 с. (16+).
03.00 «Тест на отцовство».
04.40 «Давай разведемся!»
05.30 «По делам несовершеннолетних». (16+).

ТВ-ЦЕНТР

06.00 «Настроение». (12+).
08.30 X/f «Женская версия. Чистильщик». (12+).
10.20 Д/f «Клоун с разбитым сердцем». (12+).
11.30 «События».
11.50 X/f «Вижу-знаю». (16+).
13.40 «Мой герой». (12+).
14.30 «События».
14.50 «Город новостей».
15.05 X/f «Чисто московские убийства. Столичная сплетница». (12+).
17.00 «Мужчины Жанны Фриске». (16+).
17.50 «События».
18.10 T/c «Свадьбы и разводы». (12+).
18.50 Д/c «Битва ставок». «Операция „Барбара росса“». (16+).
19.40 Д/c «Загадки века с Сергеем Медведевым».
20.30 Новости дня. (16+).
21.15 «Открытый эфир».
22.55 X/f «Расследование».
00.20 X/f «Доброе утро». (12+).
01.55 X/f «Мы, двое мужчин». (12+).

ЗВЕЗДА

05.10 Т/c «Участок лейтенанта Качуры». (16+).
09.00 Новости дня. (16+).
09.30 X/f «Доброе утро». (12+).
11.20 «Открытый эфир». (16+).
13.00 Новости дня. (16+).
13.25 «Специальный репортаж». (16+).
14.00 Военные новости. (16+).
14.05 T/c «Золотой копак».
18.00 Новости дня. (16+).
18.15 «Специальный репортаж». (16+).
18.50 Д/c «Битва ставок». «Операция „Барбара росса“». (16+).
19.40 Д/c «Загадки века с Сергеем Медведевым».
20.30 Новости дня. (16+).
21.15 «Открытый эфир».
22.55 X/f «Расследование».
00.20 X/f «Доброе утро». (12+).
01.55 X/f «Мы, двое мужчин». (12+).

САЛАСА, 12-иуль

РГВК

07:00 Время новостей Дагестана
07:20 Передача на табасаранском языке «Мил»
08:00 «Королева спорта» 0+
08:10 Мультфильм 0+
08:30 Время новостей Дагестана
08:50 X/f «Тэсс» 16+
12:00 «Круглый стол» 12+
12:30 Время новостей Дагестана
12:50 «Ульяна спросит» 0+
13:45 «Подробности» 12+
14:15 «Полный газ» 0+
14:30 Время новостей Дагестана
14:50 Передача на табасаранском языке «Мил»
15:30 «Угол зрения» 12+
16:05 «Удивительные горы»
16:30 Время новостей Дагестана
16:55 Д/f «Дым и пламень»
17:20 X/f «Возвращение Будулая» 1 с. 12+

18:45 Передача на лакском языке «Альчи ва альбу»
19:30 Время новостей Дагестана
20:00 Время новостей. Махачкала
20:20 «Психологическая азбука» 12+
20:45 «Годекан» 0+
21:10 Ток-шоу «Общественный интерес» 12+
22:30 Время новостей Дагестана
23:00 Время новостей. Махачкала
23:20 «Колусса» 12+
00:10 «Служа Родине» 12+
00:30 Время новостей Дагестана
01:00 Время новостей. Махачкала
01:15 Передача на лакском языке «Альчи ва альбу» 12+
01:50 «Служа Родине» 12+
02:05 Ток-шоу «Общественный интерес» 12+
03:15 «Колеса» 12+

ПЕРВЫЙ

05.00 «Доброе утро».
09.00 Новости.
09.20 «АнтиФейк». (16+).
10.00 «Жить здорово!» (16+).
10.45 «Информационный канал». (16+).
12.00 Новости.
12.15 «Информационный канал». (16+).
15.00 Новости.
15.15 «Информационный канал». (16+).
21:05 «Местное время. Вести-Дагестан»
05.00 «Утро России».
09.55 «О самом главном». (12+).
18.00 Вечерние новости.
18.20 «Информационный канал». (16+).
21.00 «Время».
21.45 T/c «Спросите медсестру».
22.45 «Большая игра».
23.45 «Информационный канал».
03.00 Новости.
03.05 «Информационный канал».

РОССИЯ 1

09:00 Канал национального вещания «Очар» (на кумыкском языке)
14:30 Местное время. Вести-Дагестан
21:05 Местное время. Вести-Дагестан
05.00 «Утро России».
09.55 «О самом главном».

НТВ

04.55 T/c «Улицы разбитых фонарей». (16+).
06.30 «Утро. Самое лучшее». (16+).
08.00 «Сегодня».
08.25 «Научные расследования Сергея Малоземова». (12+).
10.00 «Сегодня».
10.35 T/c «Морские дьяволы. Смерч судьбы». (16+).
11.00 «Сегодня».
11.30 «60 минут». (12+).
14.00 «Вести».
14.55 «Кто против?» (12+).
17.00 «Вести».
17.30 «60 минут». (12+).
20.00 «Вести».
21.20 «Вечер с Владимиром Соловьевым».
23.55 «Цареубийство. Следствие длиною в век». Фильм 1. (12+).
01.05 T/c «Письма на стекле. Судьба». (12+).
02.45 T/c «По горячим следам». (16+).

ДОМАШНИЙ

06.30 «По делам несовершеннолетних». (16+).
09.00 «Давай разведемся!» (16+).
10.00 «Тест на отцовство».
12.10 Д/f «Понять. Простить». (16+).
13.15 Д/f «Порча». (16+).
13.45 Д/f «Знахарко».
14.20 Д/f «Верну любимого». (16+).
14.55 X/f «Дом на краю леса». (16+).
19.00 Мелодрама «О чём не расскажут река». (16+).
22.40 Д/f «Порча». (16+).
23.15 Д/f «Знахарко». (16+).
23.45 Д/f «Верну любимого». (16+).
00.15 Д/f «Понять. Простить». (16+).
01.15 Мелодрама «От невинности до любви», 3 и 4 с. (16+).
02.55 «Тест на отцовство».
04.35 «Давай разведемся!»
05.25 «По делам несовершеннолетних». (16+).

ТВ-ЦЕНТР

06.00 «Настроение». (12+).
08.30 X/f «Женская версия. Знак совы». (12+).
10.20 Д/f «Я всю жизнь ждал звонка». (12+).
11.30 «События».
11.50 X/f «Вижу-знаю». (16+).
13.40 «Мой герой». (12+).
14.30 «События».
14.50 «Город новостей».
15.00 X/f «Чисто московские убийства. Второе дыхание». (12+).
16.55 «Женщины Александра Абдулова». (16+).
17.50 «События».
18.10 T/c «Свадьбы и разводы». (12+).
18.50 Д/c «Битва ставок». «Крушение „Барбароссы“». (16+).
19.40 «Улика из прошлого». (16+).
20.30 Новости дня. (16+).
21.15 «Открытый эфир».
22.55 X/f «Двойной обгон». (16+).
00.20 «Петровка, 38». (16+).
03.35 «Хроники московского быта». (12+).
01.15 «Хроники московского быта». (16+).

ЗВЕЗДА

05.25 T/c «Золотой копак». (16+).
09.00 Новости дня. (16+).
09.30 X/f «Отцы и деды». (12+).
11.20 «Открытый эфир». (16+).
13.00 Новости дня. (16+).
13.25 «Специальный репортаж». (16+).
14.00 Военные новости. (16+).
14.05 T/c «Золотой копак». (16+).
18.00 Новости дня. (16+).
18.15 «Специальный репортаж». (16+).
18.50 Д/c «Битва ставок». «Секретные материалы». «В логово зверя. Последний поход». (16+).
20.30 Новости дня. (16+).
21.15 «Открытый эфир». (16+).
22.55 X/f «Криминальный отдел». (16+).
00.20 X/f «Тревожный месец вересень». (12+).
01.15 T/c «Внимание, говорит Москва!». 1-4 с. (16+).
04.40 Д/f «Офицеры». (12+).

арбе, 13-иуль

РГВК

07:00, 08.30, 12.30 Время новостей Дагестана
07:20 Передача на лакском языке «Альчи ва альбу»
08:00 «Королева спорта» 0+
08:10 Мультфильм 0+
08:50 X/f «Двенадцатая ночь» 0+
10:25 «Память поколений» 16+
11:05 X/f «Возвращение Будулая» 1 с. 12+
12:55 Ток-шоу «Общественный интерес» 12+
14:10 «Преступление и наказание» 16+
14:30 Время новостей Дагестана
14:50 Передача на лакском языке «Альчи ва альбу»
15:30 «Колеса» 12+
16:30 Время новостей Дагестана
16:55 Д/f «Дагестан – край мастеров» 0+
17:20 X/f «Возвращение Будулая» 2 с. 12+

18:45 Обзор газет 12+
19:30 Время новостей Дагестана
20:00 Время новостей. Махачкала
20:20 «Здоровье» в прямом эфире
21:10 «Культурный код» 0+
21:30 «Сделано в Дагестане» 0+
21:55 «Городская среда»
22:30 Время новостей Дагестана
23:00 Время новостей. Махачкала
23:20 «Память поколений» 12+
00:00 Д/c «Исчезновения» 28 с. 16+
00:30 Время новостей Дагестана
01:00 Время новостей. Махачкала
01:15 Передача на даггинском языке «Альчи ва альбу» 12+
01:50 «Служа Родине» 12+
02:05 Ток-шоу «Общественный интерес» 12+
03:15 «Здоровье» 12+

ПЕРВЫЙ

05.00 «Доброе утро».
09.00 Новости.
09.20 «АнтиФейк». (16+).
10.00 «Жить здорово!» (16+).
10.45 «Информационный канал». (16+).
12.00 Новости.
12.15 «Информационный канал». (16+).
15.00 Новости.
15.15 «Информационный канал». (16+).
21:05 «Местное время. Вести-Дагестан»
05.00 «Утро России».
09.55 «О самом главном».

РОССИЯ 1

09:00 Канал национального вещания «Даймокх» (на чеченском языке)
14:30 Местное время. Вести-Дагестан
21:05 Местное время. Вести-Дагестан
05.00 «Утро России».
09.55 «О самом главном».

НТВ

04.55 T/c «Улицы разбитых фонарей». (16+).
06.30 «Утро. Самое лучшее». (16+).
08.00 «Сегодня».
08.25 «Научные рассл

ЖУМЯ, 15-ИЮЛЬ**РГВК**

07:00, 08:30, 12:30 Время новостей Дагестана
07:20, 14:50 Передача на аварском языке 12+
08:00 «Королева спорта» 0+
08:10 Обзор газет 12+
08:20 Мультфильм 0+
08:50 X/f «Хандарм в Нью-Йорке» 0+
10:45 D/f «Шалыгина» 0+
11:15 X/f «Возвращение Будула» 3 с. 12+
12:55 «Время спорта» 12+
13:25 «Память поколений»
14:05 «Молодежный микс»
14:20 «Полный газ» 0+
14:30 Время новостей Дагестана
15:30 «Психологическая азбука» 12+
15:55 «За скобками» 12+
16:05 Мультфильм 0+
16:30 Время новостей Дагестана

16:55 D/f «Ахтынская крестьянка» 0+
17:15 X/f «Возвращение Будула» 4 с. 12+
18:25 «Арт-клуб» 0+
18:45 Передача на кумыкском языке 12+
19:30 Время новостей Дагестана
20:00 Время новостей. Махачкала
20:20 «Подробности» 12+
20:50 «Мир вашему дому»
21:15 Ток-шоу «Говорить разрешается» 12+
22:30 Время новостей Дагестана
23:00 Время новостей. Махачкала
23:20 «Глобальная сеть» 16+
00:00 D/c «Исчезновения» 29 с. 16+
00:30 Время новостей Дагестана
01:00 Время новостей. Махачкала

ПЕРВЫЙ

05:00 «Доброе утро». 0+
09:00 Новости.
10:20 «АнтиФейк». (16+).
10:00 «Жить здорово!» (16+).
10:45 «Информационный канал». (16+).
12:00 Новости.
12:15 «Информационный канал». (16+).
15:00 Новости.
15:15 «Информационный канал». (16+).
18:00 Вечерние новости.
18:40 «Человек и закон». (16+).
19:45 Телегра «Поле чудес». (16+).
21:00 «Время».
21:45 «Две звезды». Отыды и дети. (12+).
23:25 «Петр Мамонов. Черным по белому». (16+).
00:30 «Информационный канал». (16+).
04:20 «Россия от края до края». (12+).

РОССИЯ 1

09:00 Канал национального вещания «Шалубзаг» (на лезгинском языке)
14:30 Местное время. Вести-Дагестан
21:05 Местное время. Вести-Дагестан
05:00 «Утро России».
09:55 «О самом главном». (12+).
11:00 «Вести».
11:30 «60 минут». (12+).
14:00 «Вести».
14:55 «Кто против?» (12+).
17:00 «Вести».
17:30 «60 минут». (12+).
20:00 «Вести».
21:20 X/f «Движение вверх». (6+).
23:55 Торжественная церемония открытия XXXI Международного фестиваля «Славянский базар в Витебске».
01:55 X/f «Болевой порог». (16+).
01:45 «Квартирный вопрос».
02:35 T/c «Дикий». (16+).

НТВ

04:55 T/c «Улицы разбитых фонарей». (16+).
06:30 «Утро. Самое лучшее». (16+).
09:35 «Тест на отцовство».
11:45 D/f «Понять. Простить». (16+).
12:50 D/f «Порча». (16+).
13:20 D/f «Знахарка». (16+).
13:55 D/f «Верну любимого». (16+).
14:30 Мелодрама «Игра в судьбу». (16+).
19:00 Мелодрама «Следуя за сердцем». (16+).
22:40 Мелодрама «Найденый». (16+).
00:40 D/f «Порча». (16+).
01:10 D/f «Знахарка». (16+).
01:35 D/f «Верну любимого». (16+).
02:00 D/f «Понять. Простить». (16+).
02:50 «Тест на отцовство».
04:30 «Давай разведемся!»
05:20 «По делам несовершеннолетних». (16+).
02:35 T/c «Дикий». (16+).

ДОМАШНИЙ

06:30 «По делам несовершеннолетних». (16+).
08:35 «Давай разведемся!» (16+).
09:35 «Тест на отцовство».
11:45 D/f «Понять. Простить». (16+).
12:50 D/f «Порча». (16+).
13:20 D/f «Знахарка». (16+).
13:55 D/f «Верну любимого». (16+).
14:30 Мелодрама «Игра в судьбу». (16+).
19:00 Мелодрама «Следуя за сердцем». (16+).
22:40 Мелодрама «Найденый». (16+).
00:40 D/f «Порча». (16+).
01:10 D/f «Знахарка». (16+).
01:35 D/f «Верну любимого». (16+).
02:00 D/f «Понять. Простить». (16+).
02:50 «Тест на отцовство».
04:30 «Давай разведемся!»
05:20 «По делам несовершеннолетних». (16+).

ТВ-ЦЕНТР

06:00 «Настроение». (12+).
06:05 «Обложка». Звезды против прессы. (16+).
08:40 T/c «Адвокат Ардашевъ. Кровь на палубе». (12+).
11:30 «События».
11:50 T/c «Кровь на палубе». (12+).
12:40 X/f «Дети ветра».
14:30 «События».
14:50 «Город новостей».
15:05 X/f «Дети ветра».
19:00 «Актёрские драмы. Прикнуться простаком». (12+).
17:50 «События».
18:10 «Петровка, 38». (16+).
18:25 X/f «Седьмой гость».
20:10 X/f «Дальнобойщик».
22:00 «В центре событий».
23:00 Карабе «Черный кот».
00:30 D/f «Петр Фоменко. Начнем с того, кто кого любит». (12+).
03:25 X/f «Мы, двое мужчин». (12+).
04:45 D/f «Андрей Громыко. «Дипломат 1». (12+).

ЗВЕЗДА

05:10 T/c «Золотой капкан». (16+).
08:20 T/c «Захват». (16+).
09:00 Новости дня. (16+).
09:20 T/c «Захват». (16+).
13:00 Новости дня. (16+).
13:25 T/c «Захват». (16+).
14:00 Военные новости. (16+).
14:05 T/c «Захват». (16+).
18:00 Новости дня. (16+).
18:40 «Время героя». (16+).
19:00 D/c «Освобождение».
19:35 D/c «Битва оружейников». (16+).
20:25 X/f «Отряд особого назначения». (12+).
22:00 «Здравствуйте, товариши!» (16+).
23:00 «Музыка+». Юлия Савичева. (12+).
00:00 T/c «Игра без правил». (18+).
03:25 X/f «Мы, двое мужчин». (12+).
04:45 D/f «Андрей Громыко. «Дипломат 1». (12+).

КИШ, 16-ИЮЛЬ**РГВК**

07:00, 08:30, 16:30 Время новостей Дагестана
07:20, 14:50 Передача на кумыкском языке 12+
08:00 Мультфильм 0+
08:50 D/f «Герои времени. Сулейман Стальский»
09:30 «Удивительные горы»
09:50 X/f «Возвращение Будула» 4 с. 12+
11:30 «Мой малыш» в прямом эфире
12:00 Республиканский фестиваль «Тебе, Победа, посвящается!» 0+
14:25 «Подробности» 12+
15:30 Праздник весны Новруз. Группа канатоходцев «Пехлеван» 0+
15:45 «Удивительные горы»
16:00 «Арт-клуб» 0+
16:55 «Дежурная часть» 16+
17:05 Дагестанско кино. X/f «Кольцо старого шайхана» 12+
17:30 «Мой малыш» 12+

18:25 D/f «Вариант на выживание» 0+
18:45 Передача на лезгинском языке «Вахтар ва инсанар» 12+
19:30 Время новостей Дагестана
20:00 Новости.
21:00 «Видели видео?»
21:30 X/f «Осетинская легенда» 0+
21:45 X/f «Дагестан туристический» 0+
22:30 «Лялька спросит» 0+
23:00 Время новостей Дагестана
00:30 Время новостей Дагестана
00:55 «Точка зрения» 12+
01:10 Передача на лезгинском языке «Вахтар ва инсанар» 12+
01:45 «Мой малыш» 12+.

ПЕРВЫЙ

06:00 «Доброе утро». Суббота. (12+).
09:45 «Слово пастыря».
10:00 Новости.
10:15 «Печаль моя смешно». (16+).
11:20 «Видели видео?»
12:00 Новости.
12:15 «Видели видео?»
14:00 «Молога. Русская Алантида». (12+).
15:00 Новости.
15:15 «Молога. Русская Алантида». (12+).
16:15 X/f «Сталинград». (12+).
18:00 Вечерние новости.
18:20 «На самом деле». (16+).
19:25 «Пусть говорят». (16+).
21:00 «Время».
21:35 «Сегодня вечером». (16+).
23:15 X/f «Белая ночь, нежная ночь...» (16+).
00:30 «Точка зрения» 12+
01:10 «Надедине со всеми». (16+).
03:25 «Россия от края до края». (12+).

РОССИЯ 1

05:00 «Утро России». Суббота.
08:00 «Вести». Местное время.
08:20 Местное время. Суббота.
08:35 «По секрету всему свету».
09:00 «Формула еды». (12+).
09:25 «Птицы на одного».
10:10 «Сто к одному».
11:30 «Доктор Мясников». (12+).
12:35 T/c «Никогда не говори «никогда»». (12+).
17:00 «Вести».
18:00 «Привет, Андрей!» (12+).
21:00 «Вести».
21:35 X/f «Белая ночь, нежная ночь...» (16+).
00:30 «Точка зрения» 12+
01:10 «Надедине со всеми». (16+).
03:25 «Россия от края до края». (12+).

НТВ

04:55 «Кто в доме хозяин». (12+).
05:30 T/c «Улицы разбитых фонарей». (16+).
08:00 «Сегодня».
08:20 «Поехали, поедим!»
09:20 «Едим дома».
10:20 Мелодрама «Райский уголок», 1-8 с. (16+).
10:20 «Главная дорога». (16+).
11:00 «Живая еда с С. Малоземовым». (12+).
12:00 «Квартирный вопрос».
13:05 «Однажды». (16+).
14:00 «Своя игра».
15:00 «Следствие вели...» (16+).
16:00 «Сегодня».
16:20 «Следствие вели...» (16+).
17:00 «Следствие вели...» (16+).
18:00 «Привет, Андрей!» (12+).
19:00 «Сегодня».
19:35 T/c «Опекун». (16+).
22:15 «Маска». (12+).
01:20 «Дачный ответ».
02:15 «Агентство скрытых камер». (16+).
04:00 T/c «Дикий». (16+).

ДОМАШНИЙ

06:30 «6 кадров». (16+).
07:45 Комедия «По семейным обстоятельствам».
08:20 «Сегодня».
09:20 «Поехали, поедим!»
10:20 «Едим дома».
10:20 «Главная дорога». (16+).
11:00 «Сегодня».
12:00 «Кладбище». (16+).
13:00 T/c «Великолепный век», 109 и 110 с. (турция). (16+).
14:00 «Следствие вели...» (16+).
15:00 «Следствие вели...» (16+).
16:00 «Следствие вели...» (16+).
17:00 «Следствие вели...» (16+).
18:00 «Следствие вели...» (16+).
19:00 «Следствие вели...» (16+).
20:00 «Постскриптум».
22:00 «Прощание». Борис Березовский. (16+).
22:45 «90-е». Кремлевские женщины. (16+).
05:35 D/f «Лаборатория любви». (16+).
06:25 «Седьмой гость». (16+).

ТВ-ЦЕНТР

06:25 X/f «Седьмой гость».
06:30 «Петровка, 38». (16+).
08:00 «Православная энциклопедия». (6+).
08:30 X/f «Неподсуден».
10:00 «Самый вкусный день». (6+).
10:25 Мелодрама «Райский уголок», 1-8 с. (16+).
10:35 D/f «Вокруг смеха за 38 дней». (12+).
11:30 «События».
11:45 X/f «Кубанские казаки». (12+).
10:05 X/f «Главный день». «Битва за Москву». (16+).
10:55 D/c «Война миров». (16+).
11:40 «Не факт!» (12+).
12:10 «СССР». Знак качества. «Жиз

Дин

Зуль-гыижжа варз ва Къурбанд сувар

Ямин МЕГЬАМЕДОВ, диндин алим

Гъуреметлу газет келзавайбур! 30-иундиз гъирядин 12 лагъай зуль-гыижжа варз алукъна. Гъа ик, 8-июль Арафадин югъ жезва (къейд ийин хъи, и юкъуз сив хънихъ еке метлеб ава), 9-иулдиз Къурбанд сувар къейдда.

Лагъана къанда, зуль-гыижжа “къадага алай къуд вацрак” (ражж, зуль-къаъда, зуль-гыижжа, мугъаррам) акатзава. И вацрахъ чехе метлеб ава. Гъавилляй чакай гъар сад иллаки и ваца жуваз и дульнъядан, Эхиратдани менфят авай диндар крар ийиз алахъна къанда.

Ибн Аббас асгъабдилай (Аллагъ рази хъурай къведалайни) атанвай гъадисда къейднавайвал, Пайгъамбарди (Аллагъдин патай салават ва салам хъуй вичиз) лагъана (мана): “*Авач (йисан) ийкъара ийизвай са диндар амални - и ийкъара (зуль-гыижжадин сифте цуд юкъуз) ийизвай (диндар) амалрий (сувабдиз) артух тир*”. Абуру лагъана: “*Жигъадни артух тушни?*”. Ада лагъана: “*Жигъадни (сувабдиз) артух туш, анжак са кас квачиз: вич (Аллагъдин рекье) хусус чан ва мал-девлет эцигна экъечтай ва (анай) хтун та-тур*” (Бухари).

Маса гъадисда лагъана (мана): “*Вири ийкъарикай гъя и цуд ийкъя авур диндар амал Аллагъдин виридалайни къаны...*” (Тирмизий).

Шариатдин алими къейднавайвал, иисан вири ийферикай виридалайни лайхлубур, суваб пара авайбур рамазандин вацран эхиримки цуд юф я - абура Лайлутуль-Къадр авайвилляй. Иисан вири ийкъарикай виридалайни лайхлубур, суваб пара авайбур зуль-гыижжадин сифте цуд югъ я (Арафадин ва Къурбанд суварин ийкъар авайвилляй)! Гъар са мусурман кас и ийкъара къетенди, жезмай къван гзаф хъсан крар, диндар амал ийиз алахъна къанда.

Гъаждиз фейибур и цуд юкъуз Мекка-да жеда. Гъаждиз тефенвайбур гъар сад чеб авай чкада хъсан крар ийиз алахъна къанда: сунна сивер хъуз, садакъяр гуз,

Къуръан келиз ва къурбанддин гъайванар тукъвас... Арафадин юкъуз сив хъузни риклелай алудна виже къведач. Гъадисда лагъана (мана): “*Арафадин юкъуз сив хъникъве иисан-алатай ва къведай иисарин гунағъар ва ашур юкъуз сив хънуни (мугъаррам вацран 10 лагъай югъ) алатай иисан гунағъар бағъшида*” (Муслим).

Къурбанд авунин зурба суваб

Къурбанд суварин ва адан гуѓуналай пуд юкъуз Аллагъдин ибадат яз тукъваш въйванриз (девеирий, калерикий,

лапагрикай) къурбанд лугъуда. Къурбанд авун чехе сунна кар я (са бесте алими ам важибу кар я лугъузва) мумкинвал авай гъар са мусурман касдиз.

И кардиз делил яз Къурбандин аят къа-лурис жеда (108-суре, 2-аят, мана): “*(Гъа-вилляй) капл ая вуна ви Раббидиз (са Адаз) ва (са Адаз вуна) къурбанд гъайванар тукъуд*”.

Гъадисда лагъана (мана): “*Адаман несипри Къурбанд суварин юкъуз ийизвай Аллагъдин виридалайни къаны амал иви экичун (гъайван тукъун) я...*” (Ибн Мажаъ - 3126).

Мад са гъадисда лагъана (мана): “*Ни, мумкинвал аваз, къурбанд авуначта..., къуй ам чи каплай чкадиз мукъвални тахъурай*” (Мугъний-Ибн Къудамагъ, 11-94).

Са гъадисда гъакни къейднава (мана): “*Ам күб буба Ибрахим пайгъамбардин сунна я... ва квэз (а гъайвандин сарин) гъар чларчайкай суваб ава*” (Азъамад).

Къурбандздавай гъайвандин шартлар: ам сагъ-саламатди хъун гerek я (къеци), бурукъу, яхун, начагъ, карч ханвай, нукъсан кей гъайван виже къеда). Хипен са йис хъанваз къанда (маса мазъябра - зур йис къалурнава), калин - къве, деведин - вад йис.

Тукъвадай вахт: Къурбанд суварин ийкъян пакамаз, сувар капл авурдалай къулухъ башламишда - та къуд лагъай ийкъян эхирдалди.

Са деве ва са кал ирид касдин паталай тукъртла жеда. Са хеб - са касдин паталай. Гъакни са гъер жуван вири хизандин паталайни (чан алайбурулайни, къенвай-бурулайни) тукъртла жеда.

Къурбанд ийиз къланздавай касдиз къадагъя я: Зуль-гыижжадин сифте цуд юкъуз вичин чларап атлун, кикер атлун ва бедендилик хам атлун. Гъадисда лагъана (мана): “*Низ къурбанд ийшадай (Къурбанд суварин ийкъара гъайван тукъвадай) ният авамла, къуй ада зуль-гыижжа вацран сифте цуд юкъуз вичин чларарик, хамуник - са куникни кя таев-рай*” (Муслим). Эзгер тийижиз ва я риклелай фена а кар авурмла, астагъфир аеуна къанда ва ийизвай къурбанд дүбъз жезва.

Тукъунин къайда: шариатда къалурнавайвал, къибледихъ эл-къуърна, дуъя къленна, ният авуна, къурбанд ийида. Ахпа пайды: пудай са пай жуваз (къеализ) тада, амайдисадакъя яз гуда. Къурбанд гъайван тукъурдалай къулухъ кикер ва чларап атлудай ихтияр ава.

Къурбанд авуниз

гзаф лайхлувилер, адакай еке менфят ава: 1. Аллагъдин мукъвал хъун я; 2. Хизандиз шадвилер ва булвилер я; 3. Кесиблиз къумек я; 4. Мукъва- къилийрихъ ва къунширихъ галаз алакъаяр хъун ва абур мягъемарун я; 5. Аллагъдин шукур авун я...

Гъавилляй гъар са мусурман кас гъар ийсуз и зурба ибадат къилиз акудиз алахъна къанда. Чна Аллагъ-Тааладивай Ада чаз и карда къумек гун, ам чавай къабулун тлабазава! Амин!

Редакциядин патай

Играми газет келзавайбур! Чна квэз виридалай алукъязавай Къурбанд сувариклини сидкъидай мубаракзава. Къуй къуне гузвой къурбандар, садакъяр, хъуз-вай сивер Аллагъди къабулрай. Къу къвалера берекат, шадвал, мублагъявал артух хъун чи мурад я.

Диндин месэлайриз талуку сувалар пайда хъайитла, ватцапдин 8-989-653-42-35 нумрадиз къыхъ.

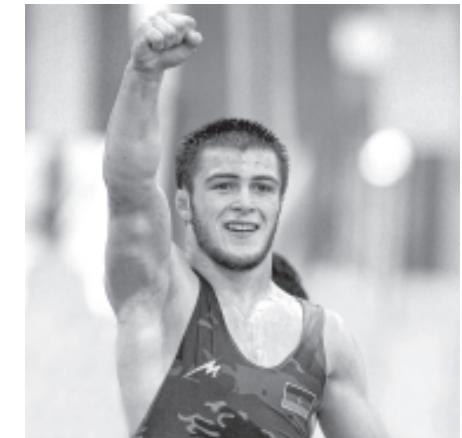
Спорт

Европадин къвенкъвечи - II сеферда

АЗАДДАКАЗ КЪУРШАХАР КҮН

Рагнеда РАМАЛДАНОВА

3-иулдиз Италиядин меркез Римда азаддаказ къуршахар къунай 21 йисал къведалди яшара авай жегъилрин арада Европадин къвенкъечивал патал къиле фейи акъажунра (ана дүнъядин 11 улк-ведин хъянавай командаири иштиракна) Азербайжан республикадин патай экъеч-завай чи къегъал Жабраил Гъажиева (74 кг-дал къведалди заланвал авайбурун арада) инанмишвилелди (ада 5 бягъс къиле тухвана) къизилдин медаль къазанмишна. Афериин!

раилахъ галаз бягъсиниз Молдовадай тир Георги Кара экъеч-навай. Чи ватанэгълиди адазни гъалибвал къазанмишдай гъич са къуси мумкинвал ганач - бягъс 11:1 гысабдалди акъалтъна. Адалай вилик къиле тухвай бягъсерани Ж.Гъажиеваз Георгис Терзидис (Греция) - 10:0, Луки Финицио (Италия) - 11:0, Кристиан Биро (Румыния) - 6:2 ва Мугъаммад Озмус (Турция) 7:0 гысабдалди кумукъуналди, чи ватанэгълиди инанмишвилелди гъалибвал къазанмишна.

Нетижаяр къуна

МИНИ-ФУТБОЛ

Хазран Къасумов

И ийкъара Стлал Сулейманан районда алай иисан 23-мартиз башламишай ва пуд вацран вахтунда давам хъайи чехибурун командаирин арада мини-футболдай тухвай муниципалитетдин чемпионатдин нетижаяр къуна.

Райондин спортдин, туризмдин ва жегъилрин къарин рекъяй комитетдин тухвай чемпионатда 10 командаири иштиракна. Абурун арада къугъунара - гъар са тур - къилдин хъурерин мини-футболдин майданрал къиле фена.

Командайри санлай къазанмишай оч-кайрин къадар гъисаба къурла, “Агъ-Стлал” - 1, “Цийи поселок” - 2 ва “Агъ-Стлалрин Къазмаяр” командаир 3 - чкайриз лайхлухъ хъана.

Гъалибчи ва приздин чкайр къур командаидив, тафаватлу хъайи футболистрик кубокар, дипломар, медалар ва пулдин премияр миярхунин миракатда (ам Цийи поселокдин мини-футболдин майдандал къиле фена) райондин къил Сайд Темирханова, райондминистриядин къилин 1-заместитель Лацис Оружева, Россиядин футболдин союздин инспектор Феликс Шекерханова, Аргентинадай тир футболдай пе-

шекар - тренер Хуан Альберто Вильянуэнва Пласенсиади, райондин спортомитетдин къил Чингиз Абдулмежидова иштиракна, абуру анал табрикидин келимаяр раҳана.

Гъалибчи командаидив чемпиониили кубок вахкунади, Сайд Темирханова райоңда футbol вилик тухуниз къейдана.

- Республикада футbol вилик тухуниз региондин Къил Сергей Алимович Меликова екез фикир гузва, - къейдана Сайд Темирханова. - И къайтъударвилиз жаваб яз, чи райондани футbol виниз тир дережадиз акъатдайдахъ зун къевелай инанмиш я. Сифте агалъунари чахъ ава: мукъвара райондин “Кюре” командаиди Дагъустандын милли футболдин лигадин кубок къачуна. Райондин саки вири хъурера мини-футболдин майданар тукъурунава, и къваллах давамарзава. Идани, са раҳунни алачиз, районда футbol вилик тухуниз къумекда.

Райондин чемпионатдин нетижайрай тафаватлу хъайи къилдин спортсменризни маҳсус пишкешар ва пулдин премияр гана.

Сайд Темирханова райондиз атунай, тренеррихъ ва футболистрихъ галаз бе-гъерлу къвалих тухунай Аргентинадай тир пешекар - тренер Хуан Альберто Вильянуэнва Пласенсиадив чухсагъулдин чарни вахкана.

Лезги газет

УЧРЕДИТЕЛЬ:

Дагъустан Республикадин информациядин ва печатдин министерство
367018, Махачкала,
Насрутдинов пр., 1 "а"

КЫЛИН РЕДАКТОР
М. И. ИБРАГИМОВ
(+78722) 66-00-60

E-mail: lezgiGazet@yandex.ru

КЫЛИН РЕДАКТОРДИН
ЗАМЕСТИТЕЛЬ
К. Н. ФЕРЗАЛИЕВ

66-13-55

ЖАВАБДАР СЕКРЕТАРЬ
Ш. Ш. ШИХМУРАДОВ
66-02-81

ОТДЕЛРИН РЕДАКТОРАР:

ПОЛИТИКАДИН
Н. М. ИБРАГИМОВ

66-00-59

ЭКОНОМИКАДИН
Ж. М. САИДОВА

66-00-63

КУЛЬТУРАДИН ВА
ЛИТЕРАТУРАДИН
М. А. ЖАЛИЛОВ

66-00-64

ЯШАЙИШДИН ВА ЧАРАРИН
Р. С. РАМАЛДАНОВА

66-00-57

БУХГАЛТЕРИЯ

66-00-62

КАССА

66-00-56

ЖАВАБДАР КОРРЕКТОР
М. МАГЪАМДАЛИЕВА

ВЕРСТКА ИЙИЗВАЙДИ
Ш. ФЕЙЗУЛЛАЕВА

НУМРАДИН РЕДАКТОР
Р. РАМАЛДАНОВА

Газет йисе 52 сеферда акъатзана
Газет алакъадин, информационный технологийрин ва массовый коммуникацийрин хиле гүзчилав ауунин рекъял Федеральны күлгүтүндин Дагъустан Республикада авай Управлениди 2019-йисан 22-апрелдиз регистрация авна.

Регистрациядин нумра ПИ № ТУ 05-00420
Макъалаяр редакцияди түкүп хъийизва.
Макъалайиз рецензия гузавчылар элкүвөнен вахкузчылар. Редакциядин макъалайиз авторин фикирарад сад тахбун мүмкүн я.
Газетда чап ауун патал текстифайв материялар гъянай делилрин дүзвилин ва керчекчилини патхажай жавабдарвал авторорин чипин хиве гъязава.

РЕДАКЦИЯДИН ВА
ИЗДАТЕЛДИН АДРЕС:
367018, Махачкала, Насрутдинов
проспект, 1 "а". Печатдин къвал

ГАЗЕТДИН ИНДЕКСАР:

Йисан - ПП200

Зур йисан - ПП171

Чап ийиз вахкудай вахт - 21.00

Чап ийиз вахканы - 15.30

Газет "Издательство" "Лотос"
ООО-дин типографияда чапна.

367000, Махачкала,
Пушкинан къиче, б.

Тираж 6293

Г. - Илишандик квай материалар
гъякъидих чапзавайбүр я.

12 - Икъван яшар хъянвайбуру къелрай
НАШИ РЕКВИЗИТИ:

ГБУ "Редакция республиканской газеты
"Лезги газет"

УФК по РД
Отделение - НБ РД г. Махачкала
БИК - 048209001
ИНН - 0561051314/КПП - 057101001
Р/Сч - 40601810100001000001
Л/Сч - 20036 Ш60090

Мубаракрай!

Бине Къурушин хуърий тир РФ-дин рекъерин
гъурметлу къуллугъчи, РД-дин лайхху эцигунардайды,
"Дортехноконтроль" ООО-дин генеральный директор
Тофик Бабаевич ГЪАЖИЕВАЗ:

Дагъларин хва,
къурушии хва,
Къе гъурметрин
сагъиб хънвай.
Агалкъунар мадни хъурай -
Вахъ виринра таъсиб ава.

Эцигунар,
рекъер-муъкъвер,
На пешедин чирна сирер,
Карханадин я вун регъбер,
Мадни вине аваз хъурай!

Гъар са кардай
акъудиз къил,
Зегъметтар чигунач
тИимил,
Дидед чални
бубайрин чил -
Дестекар вахъ галаз
хъурай!

ВАЗ 70 ЙИСАН ЮБИЛЕЙ МУБАРАКЗАВАЙ
“ДОРТЕХНОКОНТРОЛЬ” ООО-ДИН КОЛЛЕКТИВ

Мубаракрай хайи югъ ваз,
Чандин сагъвал
мягъкем хъурай!
Вии йисарин яида аваз
Къуй вун мадни
уыткем хъурай!

Къурелди...

Етим хънвай ва диде-бубадин къяюмвилек кумачир аялдин күмекар гунай Ахцеңгь райондин къиль Осман Абдулкеримовни Ахцеңгьрин ЦРБ-дин къилин дүхтүр Миттъадин Мурсалов жемиятдин "Къени гъилер" премиядиз (общественная премия "Добрые руки") лайхху хъанва. Идакай муниципалитетдин администрациядин пресс-къуллугъди хабар гузва.

* * *

Саки 5 вацран къене гзафбуру Стәл Сүлейманан райондай тир гъвеңчи аял Абдуллаш Шихмегъамедоваз пул къватлавай. Кларабдин мефтүедин азар (первичный иммунопротивит: ХГБ-хроническая грануломатозная болезнь) аваз, датланда дармандар алай адаа Израилда операция авун патал 20 миллион манат пул перекзавай.

Шукур Аллагъадиз, мергъяматлу инсанрин къумекдалди пулдин гөрек къадар къват хъанва. Гила Абдуллаш вичин диде-бубадихъ галаз, сагъламвал мянгъкемар хъийиз, къецепатан

* * *

Къурагъ райондона ци 6 аялди юкъван мектебар медалралди акъалтларнава. Абурукай сад - Киргизирин спортдин школа-интернатдай, сад - Кумухърин юкъван мектебдай ва къуд аял Къурагърин 1-нумрадин юкъван мектебдай я.

Къеид ийин хъи, шаз районда юкъван мектебар медалралди 10 аялди акъалтларнай.

* * *

"Медениятдини марифатдин Алкъвадар Гъасанан тварурунх галай центр" АНО-дин колективди ватанэльгийриз алкузай Къурбанд сувар мубаракзава. "Къуй суварин юкъуз ийизвай къурбандар, гузай садакъяр Аллагъади къабулрай. Гъар садан къвале берекат, риклени иман артух хъурай", - къейднава центрдин төбүркдин чарче.

"Мавел" чапханада 2022-йисуз алым К.Х.АКИМОВАН цийи ктаб - "Лезги литературадин энциклопедия" акъатда. Ам 400 чинкай ибарат жеда. Ктабдик кутун патал цийи малуматар (са чар текст ва шикил) къабулзава. Энциклопедия подписаны ийиз жеда: са ктабдин къимет - 500 манат. Маса гуда - 1000 манатдай.

ЧИ АДРЕС: 367010, Махачкала, О. Кошевоян къиче, 42 а, "Мавел". Тел.: 8-929-914-61-74.

Обменяю 1 этажный дом в г. Саратове, Заводской район, площадью 94,2 кв.м., расположенный на участке 6,5 сот. с плодоносящими деревьями и кустарниками, на 2-х этажный дом в Каспийске. Имеется централизованная вода, газ и электричество, хорошая транспортная развязка, в 10 минутах ходьбы от дома парк им. Гагарина, школа, детский сад. Также есть гараж с погребом и баня. Вариант с доплатой рассматривается.

Обращаться по тел. 8-929-914-61-74.

"Лезги газетдин" редакциядин коллективди газетдин къильлин редактордин заместитель Куругъули Ферзалиевас - халуддин хва, вири мукъва-къилийриз

Вадим АГЪАМОВ

Украинада къиле физвай махсус серенжемда телефон хъуннх галаз алакъалу яз баш-сагълугъвал гузва.

Махачкъалада яшамиш жезвай миграгъви ва къала-жухви интеллигенциядин векилри, Донбасс патал женгера къеъалвилер къалурдайла, телефон хъайи Къалажухрин хва, Миграгърин хтул

Вадим АГЪАМОВ

Чехи авур хизандиз ва вири мукъва-къилийриз башсагълугъвал гузва.

Суалар ва жавабар

Рамазан ВЕЛИБЕГОВ

Фендигар

- Буба, фендигар вуч лагъай гаф я ва ам гъихти инсандин луѓуда?

- А гаф, чан хва, фенд, фитне гафарихъ галаз алакъалу я. Фендигар михъи тушир, адатсуз инсандин луѓуда. Ахътин инсанрин эхирни хъсан къведач. За ваз фад зун шагъид яз гъакъикатда хайи са агъвалат ахъйда. Вуна хъсандин яб це, ахпа ваз фендигар вуж ятла чир жеда.

Хъре са агъваллухизандин къуншидал са фендигар дишегъли яшамиш жезвай. Гъалал зегъметдалди къазанмишиз, къил хъзвай къуншидал и кас датлана пехил тир.

Садра къунши патал фейила, адат къваляя пул, багъя шейэр кважна. Шаа са шумудал фена, виридалайи газаф - фендигардал. Адат пул, чуныухнавай затлар хваш, тахъайлъа, милицајар гъид лагъайла, угъриди, гъич чин къванин яру тахъана, вичиз фенд акъудна.

- Эгер къу шак зал фенватла, за исятда, мискиндай Къуръан гъана, калп ийизвай ирид касдин вилик къуна, зи михъивал субутда. Гъавайда зал шак гъиз, къу девлет квадармир, - лагъана ада.

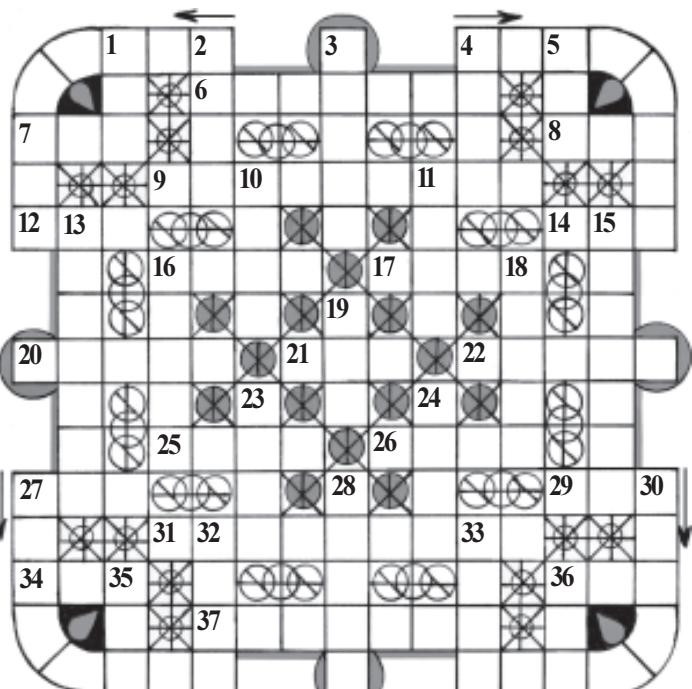
Са арадилай ам вири магъле къватл хънвай чкадал михъи, лацу агъдин парчадик кутунвай, Къуръан гъаз хтана. Ада пак ктабдиз пудра темен гана, пелел эцигна. Ахпа вичин эрчи гъил Къуръандал эцигна, къин къуна. Вири магътеп хъана, иесини агъна, гъил къачун талабна...

Акур аламатдин эхирдай инал алай шагъидрикай сада Къуръан квай багълама ахъйна. Килигайтла, багъламадик квайди 1960-йисуз Ростов шегъердин чапханада печатдай акъуднавай хуърун майшатдин техникадин улчимайрикай кълвенвай еке яцу ктаб тир. Угъри беябур хъана. Адат лугъур - талгъур чизмачир. Чуныухнавай шеэр ва пул хана, ваххана. Суд-дуван гъа инал къутягъ хъана.

Гъа чавалай адат гъакъикъи фендигар тіварни акъалтна. Гъа тівар алаз ам пад фад дүнъядайни фена.

Кроссворд

Түккүйрайди - Салиг ИБРАГИМОВ

ДУЗ ЦАРАРА: 6. Итимдин тівар. 7. Акунин орган. 8. Цин хвал. 9. Ю. Никулинан чалалди "Кыл атуда". 12. Пичина хъийид. 14. Красноярскдин крайда са тівар алай вацны вир. 16. Дагогидин заводдай акъудздавай зат. 17. Мурдар. 20. Ичи. 21. Ківале къуд жеда. 22. Азербайжанда са шегъер. 25. Чил. 26. Маларин ем. 27. Вирера яшамиш жеда. 29. Булама. 31. Музыкант. 34. Чимивилин къеж. 36. Кланчыл туплалай гъвеңчи туплалди ахъя авунвай яргывал. 37. Мектебда келзавай предмет.

ТАК ЦАРАРА: 1. Велед. 2. Цицибидин къвал. 3. Аблагъ, дивана. 4. Индиядин дишегълийрип перим. 5. Къадим заманайра маса гузай инсан. 10. Цун цуквър къадай хех. 11. Къилел къедай... 13. Савдагар. 15. "Мекера" гаф урусадал. 16. Душмандин агент. 18. Макъам, гъава. 19. Гатун, хъутын са вяде. 23. Къанажагъ. 24. Чи къунши гъукумат. 28. Насигъат. 32. Калп авуниз эвер гун. 33. Хинклардин, афардин... 35. Йисан са вахт. 36. Вахт, бере.

КРУГРА: 2. Чиликай хис хъанвай къван. 4. XX асиридин Гомер. 27. Кофе градай къаб. 30. "Кубанвал" гафунин антоним.

"ЛГ"-дин 26-нумрадиз акъатай сканворддин жавабар

ДУЗ ЦАРАРА: Шулугъчи. Уйдурма. Хара. Дирад. Сирнав. Рат.

<p